

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนและ แนวคิด หลักการจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังนี้

1. บริบทของโรงเรียนวัดเทพรัตนวาราม
 - 1.1 รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา
 - 1.2 รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ
2. การจัดการเรียนรู้
 - 2.1 รูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นสากล
 - 2.2 ความหมายของการเรียนรู้
3. มาตรฐานการศึกษา
4. การประกันคุณภาพการศึกษา
 - 4.1 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 4.2 แนวคิดและหลักการในการประกันคุณภาพ
 - 4.3 ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน
 - 4.4 ลักษณะของโรงเรียนที่มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 4.5 การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในระดับโรงเรียน
 - 4.6 การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
 - 4.7 มาตรฐานของการประเมินภายใน
 - 4.8 วงจรเดมมิ่ง (Plan-Do-Check-Act : PDCA)
5. การสนทนากลุ่ม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยในต่างประเทศ
7. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทของโรงเรียนวัดเทพรัตนนาราม

โรงเรียนวัดเทพรัตนนาราม ก่อสร้างขึ้น เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2510 โดย ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลดงคอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน ครูจำนวน 9 คน นักการภารโรง 1 คน นักเรียนจำนวน 122 คน มีอาคารเรียน 3 หลัง 8 ห้องเรียน อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง สภาพอาคารพอใช้ได้ มีความปลอดภัย มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถได้ตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร แต่ในสภาพความเป็นจริง สภาพการเรียนรู้อาจไม่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาด้านการเรียนรู้ ซึ่งกำหนดให้สถานศึกษามีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีการจัดแนวการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ตามความต้องการของผู้เรียน โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน เป็นรายบุคคลเพื่อจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยการใช้สื่อ นวัตกรรมที่ทันสมัย โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีการประเมินผลอย่างหลากหลาย เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และนำผลการประเมินมาปรับกระบวนการเรียนรู้ แม้ว่าคณะครู ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้พยายามแก้ไขปัญหามาอย่างต่อเนื่องก็ตาม ปัญหาการพัฒนาการเรียนรู้อาจยังมีอยู่ในเกณฑ์สูง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาการพัฒนาการเรียนรู้อ และเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการเรียนรู้อุ้มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนวัดเทพรัตนนาราม เพื่อนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพัฒนาการเรียนรู้อของโรงเรียนต่อไป

1. รายงานผลการประเมินภายนอกของโรงเรียนวัดเทพรัตนนาราม

โรงเรียนวัดเทพรัตนนาราม ได้รับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ) เมื่อวันที่ 4 – 6 มกราคม 2548 โดยผ่านการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาโดยพิจารณาตามมาตรฐาน 3 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน ด้านครูผู้สอน และด้านผู้บริหาร สรุปได้ดังนี้

การประเมินคุณภาพภายนอกมีการประเมิน ด้านผู้เรียน ซึ่งสรุปผลการประเมินราย
มาตรฐานเป็นตารางดังต่อไปนี้

มาตรฐาน	ควรปรับปรุง	พอใช้	ดี
ด้านผู้เรียน			
มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์			√
มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิด สร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์		√	
มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตาม หลักสูตร	√		
มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วย ตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่าง ต่อเนื่อง		√	
มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติ ที่ดีต่ออาชีพสุจริต		√	
มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุนทรีย์ สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี			√
มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรีย์ภาพและลักษณะนิสัย ด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา		√	

ตารางที่ 2.1 แสดงผลการประเมินภายนอกของโรงเรียนวัดเทพรัตนวาราม สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาชัชวาท

ที่มา : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.(2547:48)

รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน(GAT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2546

จำนวนนักเรียนทั้งหมด 13 คน			
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน(GAT)	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์
ดี			
จำนวน(คน)	0	0	0
ร้อยละ	0.00	0.00	0.00
พอใช้			
จำนวน(คน)	12	1	7
ร้อยละ	92.31	7.69	53.85
ปรับปรุง			
จำนวน(คน)	1	12	6
ร้อยละ	7.69	92.31	46.15

รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน(GAT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2546

จำนวนนักเรียนทั้งหมด 17 คน			
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน(GAT)	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์
ดี			
จำนวน(คน)	1	0	0
ร้อยละ	5.88	0.00	0.00
พอใช้			
จำนวน(คน)	8	5	5
ร้อยละ	47.06	29.41	29.41
ปรับปรุง			
จำนวน(คน)	8	12	12
ร้อยละ	47.06	70.59	70.59

ตารางที่ 2.2 รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.(2546:48)

การจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๒ กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้นำ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเองเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

เนื่องจากประเทศไทยและประเทศต่างๆ ในโลกกำลังประสบปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำของบุคคล องค์กร และสังคม ฉะนั้นสถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ หาทางแก้ไข โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษด้วย

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่างๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่างๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือสาระที่กำหนดขึ้นมา เช่น เรื่อง สิ่งแวดล้อม น้ำ เป็นต้น ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระ และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่างๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอนโดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์ เรื่องเงา ผู้สอนอีกคนอาจสอนคณิตศาสตร์ เรื่องการวัดระยะทางโดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่างๆ จัดทำกราฟของเงาในระยะต่างๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจให้ผู้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา

การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการในลักษณะนี้นำเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนแยกตามรายวิชาหรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่อง ผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องวันสิ่งแวดล้อมของชาติ ผู้สอนภาษาไทยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา คำศัพท์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนสังคมศึกษาให้ผู้เรียนค้นคว้าหรือทำกิจกรรมชมรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และครู ผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้จัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสีสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

การบูรณาการแบบโครงการ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการโดยผู้เรียนและครู ผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลาเรียนต่อเนื่องกันได้หลายชั่วโมง ด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่างๆ ที่ ครู ผู้สอนเคยสอนแยกกันนั้นมารวมเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม เรียนเป็นทีมในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษ ครู ผู้สอนสามารถแยกกันสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

แนวการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นมีดังนี้

ช่วงชั้นที่ ๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ การจัดการเรียนรู้ต้องสนองต่อความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเวลาเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกกลุ่มสาระในลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริงมีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะพื้นฐานการติดต่อสื่อสารในการคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และพัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ

ช่วงชั้นที่ ๒ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่ ๑ แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การสอนแบบบูรณาการ โครงการ การใช้หัวเรื่องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงานแล้วนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

ช่วงชั้นที่ ๓ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีหลักการทฤษฎีที่ยาก ซับซ้อน อาจจัดแยกเฉพาะ และควรเน้นการจัดการเรียนรู้แบบโครงการมากขึ้นเพื่อมุ่ง

ให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัดเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม

ช่วงชั้นที่ ๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ การจัดการเรียนรู้เริ่มเน้นเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ทั้งในด้านอาชีพ ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาเฉพาะทาง ตลอดจนการศึกษาต่อ

สำหรับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยึดหยุ่นวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมกับผู้เรียน สถานศึกษา และความต้องการของท้องถิ่น

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นสากล

ความหมายของรูปแบบ (Model)

รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไคอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบความรู้ ความเข้าใจ ในปรากฏการณ์ทั้งหลาย ปกติในการศึกษาวิจัยเรื่องใดๆ ก็ตาม ผู้ศึกษาจะต้องตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบ ซึ่งในกระบวนการวิจัยจะมีการตั้งสมมติฐานหรือชุดของสมมติฐานขึ้นมา ซึ่งก็คือคำตอบที่คาดคะเนไว้ล่วงหน้า สมมติฐานเหล่านี้มักจะได้มาจากข้อความรู้หรือข้อค้นพบที่ผ่านมาหรืออาจเกิดจากประสบการณ์หรือการหยั่งรู้ (Intuition) ของผู้ศึกษาวิจัย หรืออาจเกิดจาก ทฤษฎีหลักการต่างๆ สมมติฐานเป็นข้อความที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ของเรื่อง/สถานการณ์ ปัญหานั้นๆ ซึ่งจะยังคงเป็นเครื่องมือในการแสวงหาคำตอบเท่านั้น จนกว่าจะได้รับการนำไปพิสูจน์ทดสอบ หากสมมติฐานเป็นจริง ข้อความนั้นก็จะสามารถนำไปใช้ในการทำนาย หรืออธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ ได้ รูปแบบเช่นเดียวกับสมมติฐานที่บุคคลอาจสร้างขึ้น จากความคิด ประสบการณ์การใช้อุปมาอุปไมย หรือจากทฤษฎีและหลักการต่างๆ ได้ แต่รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี คีฟส์ (Keeves J, 1997:386 – 387) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์/เรื่องนั้นได้
3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelationship) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรจะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural relationship) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative relationship)

รูปแบบ (Model) ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี 4 แบบ หรือ 4 ลักษณะ คือ (Kaplan, 1964 อ้างถึงใน Keeves, 1997: 386 – 387)

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว

4. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น

5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสภาพการณ์/ปัญหาใดๆ รูปแบบด้านศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า รูปแบบทางด้านศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นรูปแบบเชิงสาเหตุ และการใช้คำว่ารูปแบบการเรียนการสอนมีความหมายในลักษณะเดียวกันกับระบบการเรียนการสอน หากพิจารณาตามนัยของคุณสมบัติอันเป็นองค์ประกอบสำคัญ กล่าวคือ เป็นลักษณะของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ หรือความเชื่อต่างๆ โดยมีความครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญๆ ของการศึกษาหรือการเรียนการสอนในภาพรวมและนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่ย่อยกว่า โดยเฉพาะกับ “วิธีการสอน” นั่นเอง

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงสามารถให้คำนิยามได้ว่า “รูปแบบการเรียนการสอน คือ สภาพ ลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ โดยประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือและได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ” ดังนั้น รูปแบบการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญๆ ดังนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการสอนนั้นๆ

2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น
4. การอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
5. รูปแบบการเรียนการสอนจะต้องสามารถทำนายผลที่จะเกิดตามมาได้และมีศักยภาพในการสร้างความคิดรวบยอดและความสัมพันธ์ใหม่ๆ ได้

รูปแบบการเรียนการสอนและระบบการเรียนการสอน

ในการจัดระบบใดๆ ก็ตาม ย่อมต้องมีการกำหนดองค์ประกอบและจัดองค์ประกอบของระบบให้มีความสัมพันธ์กันอย่างดี เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ ซึ่งอาจจะจัดในกรอบความคิดของตัวป้อน กระบวนการกลไกควบคุมผลผลิต และข้อมูลป้อนกลับ หรือจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบนั้นให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอน ที่จะช่วยให้ระบบนั้นมีประสิทธิภาพ ดังนั้นระบบการจัดการเรียนการสอนก็คือ องค์ประกอบต่างๆ ของการเรียน การสอนที่ได้รับการจัดไว้ให้มีความสัมพันธ์และส่งเสริมกันอย่างเป็นระเบียบ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ระบบการจัดการเรียนการสอนเป็นระบบย่อยของระบบการศึกษา และอาจจัดได้ในลักษณะที่เป็นระบบใหญ่ คือเป็นระบบที่ครอบคลุมองค์ประกอบของการเรียนการสอนโดยรวม หรืออาจจะนำองค์ประกอบย่อยๆ ของการเรียนการสอนมาจัดเป็นระบบย่อยๆ ลงไปอีกก็ได้

ส่วนรูปแบบการเรียนการสอนนั้น หมายถึง “สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ โดยมีการจัดกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอนโดยอาศัยวิธีสอนและเทคนิค การสอนต่างๆ เข้าไปช่วยทำให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ และได้รับการพิสูจน์และทดสอบแล้วว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนได้”

เมื่อเป็นเช่นนี้ จะเห็นได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนใดจะกลายเป็นรูปแบบได้นั้น ก็จะต้องผ่านการจัดองค์ประกอบต่างๆ ให้เป็นระบบเสียก่อน ซึ่งก็แน่นอนว่าในการจัดระบบจะต้องคำนึงถึงทฤษฎีและหลักการ รวมทั้งสภาพการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นระบบการจัด การเรียนการสอนกับรูปแบบการเรียนการสอนจึงมีความหมายที่แท้จริงตรงกันในสาระหลัก ที่สำคัญด้วยเหตุนี้ เราจึงมักเห็นการใช้คำ 2 คำนี้ใช้สลับทดแทนกันบ่อยๆ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าคำทั้งสองจะมีความหมายในสาระหลักเหมือนกัน แต่ถ้าสังเกตและวิเคราะห์จากการใช้กันโดยทั่วไปแล้วจะเป็นได้ว่า มีความนิยมในการใช้แตกต่างกันไปบ้าง ดังที่

ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า “ระบบการจัดการเรียนการสอนเป็นระบบย่อยของระบบการศึกษา และอาจจัดได้ในลักษณะที่เป็นระบบใหญ่ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญๆ ของการเรียนการสอนในภาพรวม หรืออาจจะนำองค์ประกอบย่อยๆ ของการเรียนการสอนมาจัดเป็นระบบย่อยๆ ลงไปอีกก็ได้” จากการสังเกตและวิเคราะห์ผลงานของนักการศึกษาผู้ค้นคิดระบบและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนต่างๆ พบว่า นักศึกษานิยมใช้คำว่า “ระบบ ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ เช่น ระบบการศึกษา หรือถ้าเป็นระบบการเรียนการสอน ก็จะครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของการเรียนการสอนในภาพรวม และนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่ย่อยกว่า โดยเฉพาะกับ “วิธีสอน” ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบการเรียนการสอน ดังนั้นการนำวิธีสอนใดๆ มาจัดทำอย่างเป็นระบบตามหลักและวิธีการจัดระบบแล้ววิธีสอนนั้นก็จะกลายเป็น “ระบบวิธีสอน” หรือที่นิยมเรียกว่า “รูปแบบการเรียนการสอน”

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ระบบการจัดการเรียนการสอน กับรูปแบบการจัดการเรียนการสอน นั้น มีความหมายเหมือนกัน แต่นิยมใช้ต่างกันในแง่ของระบบใหญ่และระบบย่อย ระบบการจัดการเรียนการสอนนิยมใช้กับระบบใหญ่ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนในภาพรวม ส่วนรูปแบบการเรียนการสอนนิยมใช้กับระบบที่ย่อยกว่า เช่น ระบบวิธีสอนแบบต่างๆ ซึ่งในหัวข้อต่อไปจะเสนอตัวอย่างระบบวิธีสอนหรือรูปแบบการเรียนการสอนแบบต่างๆ ที่สำคัญเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจขึ้น และช่วยให้แนวทางที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

2. ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ (Learning) เป็นคำที่ใช้ในศาสตร์ทางจิตวิทยา เมื่อมาใช้คู่กับการสอนจะเรียกสั้นๆ ว่า การเรียน คำว่าการเรียนรู้หรือการเรียน มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

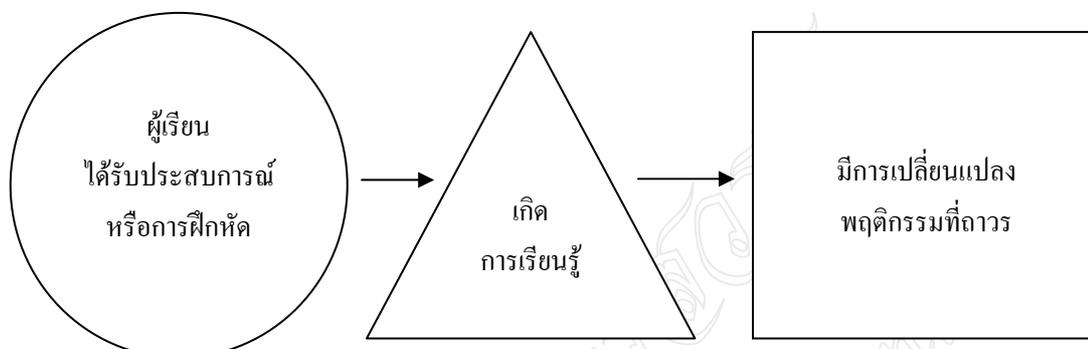
กันยา สุวรรณแสง (2532 :155) ให้ความหมายการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ประสบการณ์ตรงและหรือประสบการณ์ทางอ้อม กระทำให้อินทรีย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ซับซ้อนขึ้น แต่ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเนื่องมาจากเหตุอื่นๆ เช่น วุฒิภาวะ ความเจ็บป่วย ฤทธิ์ยา สารเคมี ฯลฯ

คณาจารย์ภาควิชาจิตวิทยา (2532 : 203) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองบ่อยครั้งเข้าจนในที่สุดกลายเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏขึ้นอย่างถาวร

จิตรรา วสุวานิช (2531 : 70) อธิบายความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลของปฏิกิริยาตอบสนองที่มีต่อสิ่งเร้า การเรียนรู้ยังหมายถึง การปรับปรุง และการปรับปรุงที่เกิดขึ้นนี้อาจจะมีคุณค่าในทางที่ดีขึ้น หรือไม่ก็อาจเป็นได้

ฮิลการ์ด (Hilgard 1975 : 194) ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรม โดยการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

จากความหมายของการเรียนรู้ที่ศึกษากล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกหัด แสดงได้ดังแผนภูมิ

ภาพที่ 2.1 แผนภูมิกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ที่มา : อารักษ์ ใจเที่ยง (2545 :13)

ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนฝึกหัดขี่จักรยาน ต้องฝึกหัดขี่หลายๆ ครั้ง จนค่อยๆ เกิดการเรียนรู้ ตั้งแต่การทรงตัว การถีบ การจับแฮนด์รถ การบังคับรถให้เลี้ยวไปในทิศทางต่างๆ แม้กระทั่งการล้มผู้เรียนก็จะเรียนรู้วิธีการทำอะไรไม่ให้ล้ม ล้มอย่างไรไม่ให้เจ็บมาก เป็นต้น เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้วได้ฝึกหัดขี่บ่อยๆ อยู่เสมอ ก็จะเกิดความชำนาญ ในที่สุดก็ขี่จักรยานได้ โดยไม่ล้มและไม่ชนใคร สามารถบังคับรถไปในทิศทางที่ต้องการได้ การขี่จักรยานได้จะเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างถาวร แม้เมื่อหยุดไปนานมาขี่ใหม่ก็ขี่ได้เช่นเดิม ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการฝึกหัดหรือได้รับประสบการณ์ และเป็นพฤติกรรมที่ถาวร

ลักษณะของการเรียนรู้

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในลักษณะใดจึงจะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ จะพิจารณาได้จากพฤติกรรมที่เกิดขึ้น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม หมายความว่า พฤติกรรมก่อนการเรียนรู้และหลังการเรียนรู้จะแตกต่างกัน เช่น เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากทำไม่เป็น ไม่เข้าใจ ไม่รู้ ทำไม่ดี กลายมาทำเป็น เข้าใจ รู้ ทำดีขึ้นเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้อาจเป็นได้ทั้งด้านดีและไม่ดี ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านดีเพียงด้านเดียว (กันยา สุวรรณแสง 2532 : 158) อาจเป็นพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น เด็กโกรธแล้วใช้คำคำเกลียดครู่แล้วหนีโรงเรียน ฯลฯ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นได้ทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกที่เรามองเห็นได้ หรืออาจเป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด จิตใจก็ได้ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาจเปลี่ยนได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นต้องเป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะถาวร เช่น การว่ายน้ำ เป็น ถือเป็นพฤติกรรมที่ถาวร เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ ว่ายน้ำไม่เป็น กลายมาว่ายน้ำ เป็น และเมื่อว่ายน้ำเป็นแล้ว แต่ไม่มีโอกาสว่ายน้ำอีกในช่วงเวลาหลายเดือน ก็ยังคงว่ายน้ำได้ เช่นเดิม พฤติกรรมที่ว่ายน้ำได้นี้เป็นพฤติกรรมที่ถาวร เรียกได้ว่าการเรียนรู้ แต่ถ้าเป็นการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ถาวร เช่น ความเหนื่อยล้า ความเจ็บป่วย การถูกบังคับ ฤทธิ์ยา สารเคมี แอลกอฮอล์ ซึ่งทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนไปจากเดิมชั่วคราวหนึ่ง ไม่นับว่าเป็นพฤติกรรม ที่เกิดจากการเรียนรู้

3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นจะต้องเนื่องมาจากประสบการณ์ ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลง เนื่องมาจากเหตุอื่น เช่น วุฒิภาวะ ความพิการ ความเคยชิน ซึ่งถึงแม้เป็นการเปลี่ยนอย่างถาวร ก็ ไม่นับเป็นการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากวุฒิภาวะ เช่น การที่เด็กเปลี่ยน จากคลานมาเป็นยืน เดินได้ การเปลี่ยนพฤติกรรมอันเนื่องมาจากความเคยชิน เช่น ตอนแรกทน เสียง ทนกลิ่นบางอย่างไม่ได้ นานไปก็เคยชินจนไม่รู้สึกรู้ว่ามีเสียงหรือกลิ่นนั้นๆ หรือปฏิกิริยา สะท้อนต่างๆ เช่น การไอ จาม กะพริบตา กระตุก สะดุ้งเมื่อถูกทิ่มแทง ฯลฯ เหล่านี้ไม่นับเป็น พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิม อันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือ การฝึกหัด และเป็นพฤติกรรมที่เป็นไปอย่างถาวร อย่างนี้จึงจะเรียกว่า เกิดการเรียนรู้

องค์ประกอบของการเรียนรู้

องค์ประกอบของการเรียนรู้ มีดังนี้ (กฤษณา ศักดิ์ศรี 2530 :481 – 482)

1. แรงขับ (Drive) มี 2 ประเภท คือ แรงขับปฐมภูมิ (Primary Drive) เช่น ความหิว กระจาย แรงขับทุติยภูมิ (Secondary Drive) เป็นเรื่องของความต้องการทางจิตใจและสังคม เช่น ความวิตกกังวล ความต้องการความรัก ความปลอดภัย ฯลฯ แรงขับทั้งสองประเภท มีผลให้ เกิดปฏิกิริยา อันจะนำไปสู่การเรียนรู้

2. สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นตัวการทำให้บุคคลมีปฏิกิริยาโต้ตอบออกมา และเป็นตัวกำหนด พฤติกรรมว่าจะแสดงอาการตอบสนองออกมาในลักษณะใด สิ่งเร้าอาจเป็นเหตุการณ์หรือวัตถุ และอาจเกิดภายในหรือภายนอกร่างกายก็ได้ เช่น เสียงนาฬิกาปลุกเร้าให้ตื่น กำหนด วันสอบเร้า ให้เตรียมตัวสอบ

3. อาการตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกมาเมื่อได้รับการกระตุ้นจาก สิ่งเร้า หรือพูดว่า คือ ผลทางพฤติกรรมของสิ่งเร้า เป็นการกระทำของร่างกาย และอาจเป็นได้ชัด หรือไม่ชัดก็ได้ ซึ่งมักจะเกิดตามหลังสิ่งเร้าเสมอ

4. สิ่งเสริมแรง (Reinforcement) คือ สิ่งที่มาเพิ่มกำลังให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนอง เช่น รางวัล การทำโทษ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้มาก อาจแบ่ง สิ่งเสริมแรงได้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

4.1 สิ่งเสริมแรงปฐมภูมิ เป็นสิ่งเสริมแรงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และบำบัดความต้องการ หรือลดแรงขับโดยตรง เช่น อาหารเป็นสิ่งเสริมแรงแก่บุคคลที่กำลังหิว

4.2 สิ่งเสริมแรงทุติยภูมิ เช่น เงิน ชื่อเสียง

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นอีก เช่น ความพร้อม ความสนใจ การตั้งใจ ระดับสติปัญญา การฝึก การทำซ้ำ สุขภาพจิต สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งแตกต่างกันไปตามธรรมชาติของนักจิตวิทยา อย่างไรก็ตาม กล่าวสรุปได้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 4 เป็นอย่างน้อย ได้แก่ แรงขับ สิ่งเร้า การตอบสนอง และสิ่งเสริมแรง

มาตรฐานการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอก และเป็นแนวทางให้หน่วยงาน และสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

มาตรฐานการศึกษาด้านการเรียนรู้

สถานศึกษามีการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีรายละเอียดตามข้อกำหนด 6 ข้อ ดังนี้คือ

ข้อกำหนดที่ 1 มีการจัดแนวการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ความต้องการของผู้เรียน/ท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม ให้สามารถเชื่อมโยง ปัญหาท้องถิ่นและนำไปปฏิบัติได้จริง

ข้อกำหนดที่ 2 มีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อจัดการเรียนรู้

ข้อกำหนดที่ 3 มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ นำไปใช้จริง และนำผลการประเมินการใช้แผนไปปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนรู้

ข้อกำหนดที่ 4 มีการจัดการเรียนรู้ พัฒนาสื่อและนวัตกรรมโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และมีการเรียนรู้แบบ ใฝ่รู้

ข้อกำหนดที่ 5 มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตามสภาพจริง อิงพัฒนาการของผู้เรียนมีการประเมินเพื่อปรับปรุงการ จัดการเรียนการสอน และการประเมินเพื่อตัดสินผลกาเรียน

ข้อกำหนดที่ 6 มีการนำผลการประเมินการเรียนรู้ มาปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ . 2548 : 42)

การประกันคุณภาพการศึกษา

1. ความหมายของการประกันคุณภาพ

ศิริจันทร์ ทองประเสริฐ (2543 : 34) ได้กล่าวถึงความหมายของการประกันคุณภาพว่า หมายถึง กิจกรรมที่มีการทำเป็นระบบหรือมีการวางแผนได้เพื่อการสร้างความเชื่อมั่นอย่างเหมาะสมว่า ผลผลิต กระบวนการ หรือบริการเป็นไปตามความต้องการที่ระบุไว้

วิชัย ต้นศิริ (2543 : 88) ได้กล่าวถึงความหมายของการประกันคุณภาพว่า การประกันคุณภาพภายในตามสาระบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จากความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาของไทย จึงได้มีสาระบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในไว้ ดังนี้ หมวด 6 มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก สาระบัญญัติดังกล่าว เป็นสิ่งที่สำนักงาน สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องนำไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความมั่นใจแก่พ่อแม่ และประชาชน การประกันคุณภาพภายในจะทำให้สำนักงานและสถานศึกษามีระบบ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่มีเป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยในการดำเนินการตามแผนเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้น ก็จะต้องมีการประเมินคุณภาพภายในหรือการประเมินตนเอง เพื่อตรวจสอบและพัฒนาปรับปรุงให้เป็นไปตามเป้าหมายอยู่ตลอดเวลา

สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2544 : 7) ได้กล่าวถึงคามหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับ โดยตรง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวม ว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ มีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการ ป้องกัน ไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพ

สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ได้กล่าวถึงความหมายใน 50 คำถาม – คำตอบ เกี่ยวกับการประเมินคุณภาพของสำนักงาน รับรองมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาว่า การประเมินคุณภาพภายในเป็นกระบวนการบริหารที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งการวางแผน กำหนดเป้าหมาย และวิธีการ ลงมือทำตามแผน ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาคุณภาพ และจัดทำรายงานการประเมินตนเองเป็นประจำทุกปี

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2537 : 2 อ้างถึงในสำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา แห่งชาติ 2542 : 8) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า คุณภาพ ว่าเป็นคุณค่าของความเป็นเลิศ ระดับของคุณภาพ หรือระดับของความเป็นเลิศ ซึ่งอาจหมายถึง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะของวัตถุหรือบุคคลที่ทำให้แตกต่างไปจากวัตถุอื่น หรือบุคคลอื่น

วิรัตน์ เงินบำรุง (ม.ป.ป. : 1) ได้กล่าวถึงความหมาย การบริหารคุณภาพ หมายถึง แนวทางการบริหารองค์กรที่มุ่งเน้นคุณภาพ ผลผลิตขององค์กร โดยให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วม การบริหารคุณภาพของสำนักงานจะมุ่งเน้นคุณภาพ โดยให้บุคลากรทุกคน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม อย่างจริงจังและมุ่งหวังผลการพัฒนาคนในระยะยาว

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543 : 1) ได้กล่าวถึงความหมายของการประกันคุณภาพ ภายในว่า การประกันคุณภาพภายใน หมายความว่า การประเมินผลและการติดตาม ตรวจสอบ คุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับ ดูแลสถานศึกษานั้น

กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2540 : 2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพคือ กระบวนการ ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การจัดการศึกษามีความเป็นเลิศและเพื่อให้มั่นใจได้ว่าการศึกษา ได้ให้สิ่งที่ผู้เรียนและสังคมต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคมและเป็นไปตาม มาตรฐานที่กำหนด

อุทุมพร จามรمان (2541 : 2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาหมายถึง การควบคุม คุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพภายนอกและภายในแล้วตัดสินตามเกณฑ์

สงบ ลักษณะ (2541 : 2) ให้ความหมายของการประกันคุณภาพ และคำว่า การประกัน คุณภาพการศึกษาว่า หมายถึง การวางแผนและการปฏิบัติของหน่วยผลิตที่จะผลิตสิ่งที่มีคุณภาพ ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ผลิต ดังนั้น การประกันคุณภาพทางการศึกษาจึงเป็นกระบวนการ วางแผน และกระบวนการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษาที่จะรับประกันให้สังคม เชื่อมั่นว่า จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพที่ระบุไว้ในหลักสูตรและตรง กับความมุ่งหวังของสังคม

จากความหมายของการประกันคุณภาพดังกล่าวสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพ เป็น กระบวนการวัดผลกระบวนการบริหารจัดการ ที่ดำเนินการตามภารกิจของหน่วยงานนั้น เพื่อตัดสิน ความสามารถในการบริหารงานและนำไปสู่ความมั่นใจให้ผู้รับบริการ

2. แนวคิดและหลักการในการประกันคุณภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 7 – 9) ได้เสนอแนวคิดและหลักการในการประกันคุณภาพ ดังนี้

1.แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพ

ระบบการประกันคุณภาพที่ได้มีการพัฒนากันอยู่ในขณะนี้ มีแนวคิดเพื่อส่งเสริมและเสนอแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพ โดยมีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 1.1 การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ และการพัฒนาให้เข้าสู่มาตรฐาน
- 1.2 การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

1.3 การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพ โดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่ และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลาง ซึ่งถึงแม้จะเป็นบุคคลภายนอก แต่ก็ยังถือว่าเป็นการประเมินภายใน เพราะดำเนินการโดยหน่วยงานที่อยู่ในสายการบริหาร ซึ่งจะต้องดำเนินการตรวจเยี่ยมและประเมินเป็นระยะ ๆ ตามที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาคุณภาพอันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรมหาชน

2. แนวคิดตามหลักการบริหาร

ตามหลักการบริหารนั้น การประกันคุณภาพภายใน เป็นกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ต้องการ หลักการบริหารและกระบวนการบริหารดังกล่าว เป็นสิ่งที่ใช้ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ โดยจะต้องมีกระบวนการวางแผน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้การทำงานได้ผลและมีคุณภาพดี การที่สำนักงานจะบริหารงานให้ดีมีคุณภาพ เพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพนั้น ก็เปรียบเหมือนกับการสร้างบ้าน โดยคนในบ้านจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าต้องการสร้างบ้านนั้นเพื่อประโยชน์อะไร แล้วจึงออกแบบแปลนให้เหมาะสม ต่อจากนั้นจึงลงมือวางรากฐานและดำเนินการก่อสร้างตามแบบแปลน ในระหว่างการก่อสร้างก็จะตรวจสอบว่าตรงกับแบบแปลนหรือไม่ วัสดุที่ใช้เป็นไปตามข้อกำหนดหรือไม่ มีความมั่นคงเพียงใด ถ้าพบสิ่งใดที่เป็นข้อบกพร่องก็ปรับปรุงแก้ไขได้ในทุกขั้นตอน กระบวนการพัฒนาคนในสำนักงานก็เหมือนกับการสร้างบ้าน เพียงแต่การสร้างบ้านต้องใช้สถาปนิกซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมา ดำเนินการและเมื่อสร้างเสร็จแล้วก็เสร็จเลย ไม่ต้องทำต่อ แต่กระบวนการสร้างคนนั้น ผู้ที่เป็นสถาปนิกคือ ครูและ ผู้บริหาร ซึ่งเป็นบุคลากรภายในจะต้องร่วมกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพดี และจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุด ผู้บริหารและบุคลากรในสำนักงานมีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่าต้องการพัฒนาให้มีคุณสมบัติเป็นอย่างไร และถ้าจะให้มีความสมบัติดังกล่าวแล้ว ก็ต้องช่วยกันคิด ช่วยกัน

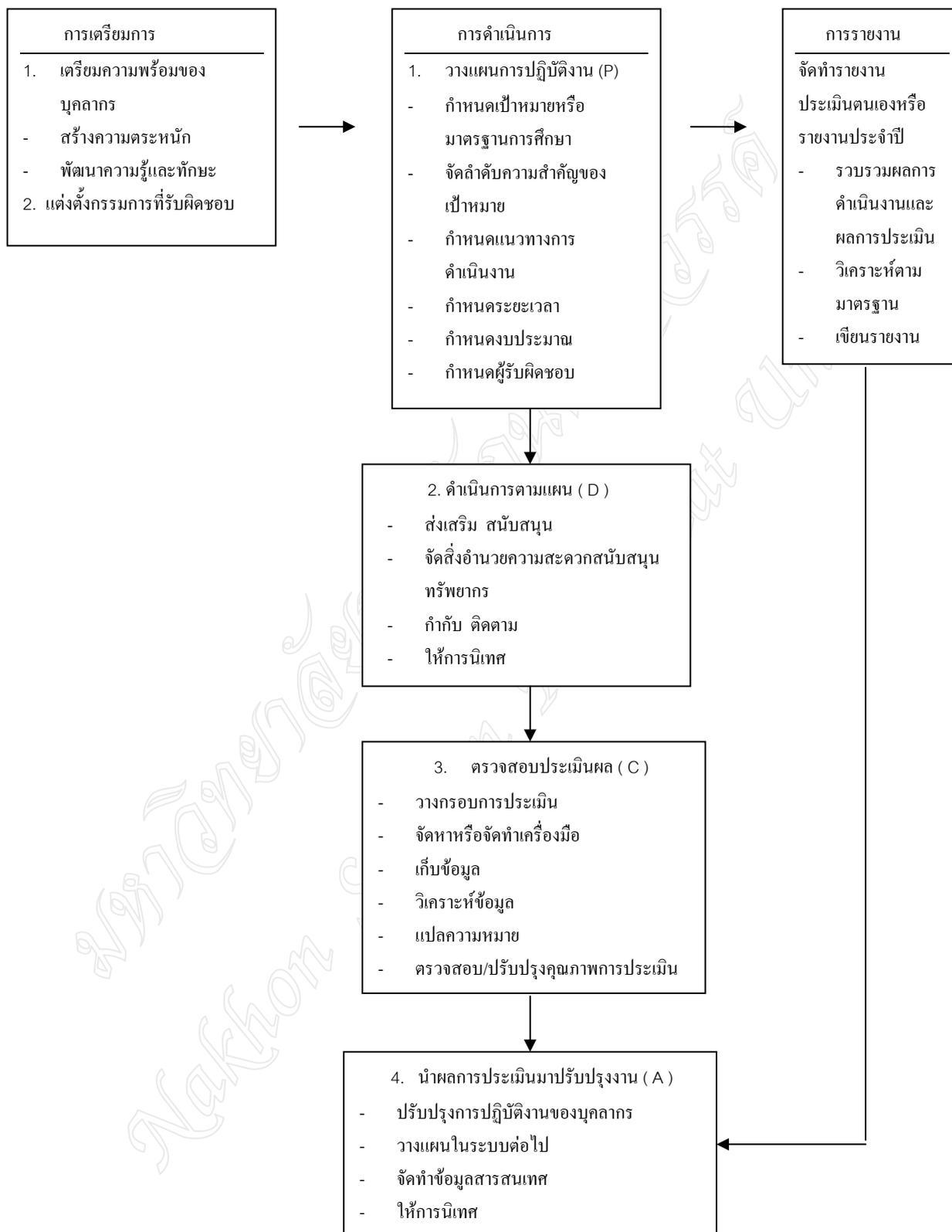
วางแผน (Plan) ว่าจะต้องทำอะไร แล้วช่วยกันทำ (Do) ช่วยกันตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (Action) เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นตลอดเวลา โดยร่วมกันทำงานเป็นทีม

การประกันคุณภาพภายในสำนักงาน จึงเป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายในสำนักงาน ร่วมกันวางแผน กำหนดเป้าหมายและวิธีการ ลงมือทำตามแผนในทุกขั้นตอน มีการบันทึกข้อมูล เพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงาน หาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแล้วร่วมกันปรับปรุงแผนงานนั้น ๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักงานที่เน้นคุณภาพเป็นสำคัญ แนวคิดการทำงานที่เป็นระบบเช่นนี้จะช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในสำนักงาน เกิดความรู้สึกว่าเป็นงานปกติ เป็นการมองตนเองและประเมินตนเอง ซึ่งจะทำให้สำนักงานมีฐานข้อมูลที่มั่นคงเป็นจริง พร้อมเสมอต่อการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก

3. ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 12) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน ไว้ว่า ระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นเรื่องเดียวกับกระบวนการบริหารงานอย่างมีคุณภาพหรือวงจร PDCA ที่ผู้บริหารทราบกันดีอยู่แล้ว การประกันคุณภาพจึงไม่ใช่เรื่องใหม่ และจะต้องไม่แปลกแยกจากการทำงานตามปกติ แต่จะเป็นระบบที่ผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาของสำนักงานที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนั่นเอง การพัฒนาระบบ การประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการทำงานนั้น จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเข้ามามีส่วนส่งเสริม สนับสนุนและร่วมคิดร่วมทำ รวมทั้งจะต้องมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากร ทุกคนในสำนักงานจะต้องได้รับการเตรียมความพร้อมให้มองเห็นคุณค่า และมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในและดำเนินการอย่างต่อเนื่องร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอก โดยมีการติดตามและกำกับดูแลการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโดยคำนึงถึงเงื่อนไขข้างต้น ควรมีการเตรียมการเพื่อสร้างความพร้อมให้แก่บุคลากรและจัดให้มีกลไกในการดำเนินงาน หลังจากนั้นบุคลากรทุกคนจึงร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติร่วมกันตรวจสอบ และร่วมกันปรับปรุง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด ดังที่เสนอในแผนภูมิที่ 2 และมีแนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

ภาพที่ 2.2 แสดงขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ .(2542 :12)

จากภาพจะเห็นได้ว่า คุณภาพเป็นสิ่งไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนไหวตัวเองให้สูงขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับวงจรเดมมิ่ง (Deming Circle) ซึ่งเป็นวงจรการบริหารคุณภาพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ Plan Do Check และ Action กล่าวโดยสรุปการปรับปรุงหรือพัฒนาโรงเรียนมีกระบวนการที่เป็นวงจรเหมือนเกลียวสว่าน แต่ละวงจรประกอบด้วย การวิเคราะห์จุดที่ต้องการปรับปรุงหรือพัฒนาการจัดทำแผน การนำแผนสู่การปฏิบัติและการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน จากผลการประเมินจะทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่เป็นแนวทางสำหรับการหาจุดที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาสำนักงานต่อไป ซึ่งเป็นการเริ่มต้นวงจรใหม่ที่มีเป้าหมายคุณภาพสูงกว่าเดิมนั่นเอง

4. ลักษณะของโรงเรียนที่มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

สงบ ลักษณะ (2541 : 3) ได้อธิบายเกี่ยวกับโรงเรียนที่มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาว่าควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. นักเรียนมีผลการเรียนทุกด้านสูงได้มาตรฐานสม่ำเสมอ
2. นักเรียนทุกคนมีคุณภาพได้มาตรฐานสม่ำเสมอ
3. นักเรียนและผู้ปกครองรู้ล่วงหน้าว่าจะได้รับผลอะไรจากการเรียนในสถานศึกษาและเป็นผลที่ตรงกับความต้องการ
4. ผู้ปกครอง ชุมชน ครู หน่วยจัดการศึกษาในท้องถิ่นมีส่วนร่วมกำหนดมาตรฐานคุณภาพที่ผสมกลมกลืนระหว่างมาตรฐานสากล มาตรฐานชาติ และมาตรฐานท้องถิ่น
5. ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำการจัดการเพื่อควบคุมคุณภาพการศึกษา โดยผนึกกำลังกับคณะกรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน วางแผนการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บังเกิดผลกับนักเรียนตามมาตรฐาน และมีการตรวจสอบยอมรับในแผนดำเนินงานของโรงเรียน
6. ครูได้รับการพัฒนาและจูงใจให้วางแผนจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การบรรลุมาตรฐานคุณภาพการเรียนรู้อย่างครบถ้วนให้ผู้เรียนทุกคนเรียนเต็มศักยภาพ ผู้บริหารและคณะกรรมการโรงเรียนติดตามตรวจสอบการเรียนการสอนและช่วยให้มีคุณภาพอย่างเป็นระเบียบระบบ
7. มีระบบการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงมุ่งตรงต่อการบรรลุมาตรฐานคุณภาพและบันทึกผลแฟ้มผลงานที่ผู้บริหารและครูตรวจสอบผลการเรียนและบันทึกผล นำผลมาใช้ในการพัฒนาและรายงานสู่ชุมชนสม่ำเสมอว่าจัดการเรียนการสอน ทำให้บังเกิดผลตามเป้าหมายคุณภาพการเรียนรูที่กำหนดไว้ล่วงหน้าได้ดีเพียงใด

8. มีระบบการตรวจสอบจากภายนอก เช่น คณะกรรมการโรงเรียน หรือหน่วยงานในอำเภอ จังหวัด เพื่อกำกับกรวางแผนการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติของครูและผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ใช้เป็นมาตรฐานพัฒนาและให้รางวัลหรือลงโทษ

5. การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในระดับโรงเรียน

สงบ ลักษณะ (2541 :5) ได้กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนในการประกันคุณภาพการศึกษาว่า การประกันคุณภาพการศึกษาจะต้องจัดทำที่โรงเรียน ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติต่อการพัฒนาคุณภาพ และได้เสนอขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพในระดับโรงเรียนดังต่อไปนี้

1. ศึกษารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 พัฒนากำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่มุ่งไปที่ผลการเรียนที่ต้องการ
- 1.2 พัฒนาระบบการจัดการเพื่อควบคุมให้มีการปฏิบัติไปสู่มาตรฐาน
- 1.3 พัฒนาระบบการวัดการประเมิน การใช้ปัจจัย การจัดกระบวนการ และผลการ

เรียนรู้ตามมาตรฐาน

- 1.4 จัดตั้งองค์กรภายนอกที่จะมาตรวจสอบการจัดการ และการบังเกิดผลตามมาตรฐาน

2. จัดคณะบุคคลในโรงเรียนร่วมกับคณะกรรมการโรงเรียนเพื่อดำเนินการ ดังนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลจากหลักสูตรเพื่อกำหนดมาตรฐานสากล มาตรฐานชาติ และใช้ข้อมูลท้องถิ่นกำหนดมาตรฐานท้องถิ่น ใช้กรอบมาตรฐานประเมินสภาพปัจจุบัน ของผลการเรียนการสอนนำมาใช้เป็นตัวกำหนดจัดทำเป็นลักษณะผลสัมฤทธิ์ที่ คาดหวังควรแบ่งเป็นระดับคุณภาพ

2.2 วิเคราะห์โอกาสในชุมชน ปัญหาความต้องการของชุมชน ศักยภาพของโรงเรียน ข้อจำกัดของโรงเรียน กำหนดเป็นแผน นโยบายการจัดการศึกษา เป้าประสงค์ของการจัดการศึกษา คุณภาพของนักเรียนที่มุ่งหวังจะเกิดขึ้นในแต่ละชั้น แต่ละวิชา และแนวดำเนินการจัดการเรียนการสอน จุดเด่น จุดเน้นของโรงเรียน ที่ต้องการแสดง แนวความร่วมมือกับโรงเรียนอื่นและแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น ฯลฯ เมื่อคณะกรรมการโรงเรียนยอมรับและเห็นชอบก็ลงนามประกาศเป็นเอกสารธรรมนูญโรงเรียนที่เป็นสัญญาประชาคม

3. ผู้บริหารกับคณะครูและการสนับสนุนทางวิชาการจากศึกษานิเทศก์ วางแผนดำเนินการปฏิบัติเพื่อให้เป็นวิถีทางนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่ระบุไว้ในธรรมนูญโรงเรียน โดยดำเนินการดังนี้

- 3.1 ครูวางแผนการสอน
- 3.2 ผู้บริหารสนับสนุน เป็นที่ปรึกษา และพัฒนาครู
- 3.3 พัฒนา วัฒนธรรมและเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่

นักเรียนเป็นศูนย์กลาง เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

3.4 พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลของครูและระบบการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่จะต้องนำมาใช้อย่างสม่ำเสมอ แล้วให้องค์กรภายนอก เช่น คณะกรรมการโรงเรียน รับผิดชอบต่อความเห็นชอบต่อแผนเหล่านี้

4. ผู้บริหารจัดระบบมอบงาน อาจมีคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับครู สั่งการให้มีการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนตามแผนจุดเน้น คือ

4.1 ทุกครั้งที่มีการจัดการเรียนการสอนจะต้องทราบล่วงหน้าว่าต้องการให้บังเกิดผลการเรียนอะไรที่มุ่งต่อมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

4.2 กิจกรรมการเรียนการสอนต้องได้รับการออกแบบและปรับปรุง เพื่อเร่งเร้าให้บังเกิดผลการเรียนรู้อย่างแท้จริงกับนักเรียนทุกคนซึ่งอาจจะต้องใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีช่วยสนองความแตกต่างระหว่างนักเรียน เน้นการปฏิบัติเป็นกระบวนการ

4.3 เมื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครบถ้วนตามกำหนดเวลาของแต่ละหัวข้อเรื่องในแผนการสอน จะต้องมียุทธศาสตร์เชิงประจักษ์ว่านักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้เพียงใด และนำผลมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้เต็มศักยภาพกับนักเรียนทุกคน ซึ่งควรใช้การวัดการประเมินในสภาพจริง รวบรวมผลการปฏิบัติจริงของนักเรียนลงเพิ่มผลงานอย่างมีระบบ

4.4 ผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการโรงเรียนติดตามการปฏิบัติงานของครูและผลที่เกิดขึ้นโดยสม่ำเสมอเพื่อแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาครู พัฒนากระบวนการเรียนการสอน พัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และพัฒนาระบบการวัดการประเมินเพิ่มเติม มีระบบรายงานผลการประเมินสู่สังคม

4.5 องค์กรภายนอก เช่น กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขต กรมเจ้าสังกัด ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามมาตรฐานสม่ำเสมอ เพื่อชี้้นำการพัฒนา เมื่อการรับรองมาตรฐานของโรงเรียน เพื่อให้รางวัล และเพิ่มขวัญกำลังใจ

6. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลให้การจัดการศึกษามีคุณภาพประกอบด้วย หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ครูและบุคลากรทางการศึกษา และกระบวนการบริหารจัดการ กล่าวคือ

ประการแรก หลักสูตร จะต้องมียุทธศาสตร์ที่กว้าง ยืดหยุ่น และมีความเป็นสากล ทัดเทียมมาตรฐานโลก มีเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้โลกปัจจุบันและอนาคต เปิดโอกาสให้ชุมชนหรือสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนาหลักสูตรให้ยืดหยุ่นและหลากหลายสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ที่เป็นจริงของชุมชนหรือสังคม

ประการที่สอง กระบวนการเรียนการสอน จะต้องเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางโดยการมุ่งเน้นการค้นหา สร้างความรู้ร่วมกันกับผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน ร่วมประเมินผลการเรียนรู้ตนเอง กิจกรรมและสื่อ สอดคล้องสัมพันธ์และส่งผลต่อการพัฒนาและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน บทเรียนต้องท้าทายทางปัญญา คำถามต่าง ๆ ต้องพัฒนาทักษะ

ความคิด อารมณ์และความรู้สึก ให้โอกาสในการแสดงออกอย่างอิสระ มีการเรียน มีการคาดหวัง ความเป็นเลิศของนักเรียน ร่วมกันทั้งพ่อ แม่ ผู้ปกครอง นักเรียน และครู ใช้แหล่งความรู้ที่เหมาะสม ใช้เทคโนโลยีที่กว้างขวางเป็นเครื่องมือการเรียนรู้และสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน

ประการที่สาม ครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องมีความสามารถสูง โดยสามารถจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้อง เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีระบบการสรรหา การผลิต และการพัฒนาครูและบุคลากรครูที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต

และประการสุดท้าย มีกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการกระจายอำนาจ ไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนา เอกชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ได้มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น โดยที่คุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นยิ่งต่อการพัฒนาคนและสังคมดังกล่าวมาแล้ว รัฐบาลจึงกำหนดเป็นนโยบายที่สำคัญในด้านการจัดการศึกษาไว้โดยให้เร่งรัดพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มีพัฒนาการรอบด้าน โดยเฉพาะมีคุณธรรม และมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง จัดให้มีมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติและระบบการประเมินและประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มาตรฐานเป็นเลิศ

7. มาตรฐานของการประเมินภายใน

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1998 :1) ได้กล่าวถึง การดำเนินการประเมินผลภายในจะต้องมีกระบวนการ ดำเนินงานที่ได้มาตรฐาน ซึ่งการประเมินต้องออกแบบการประเมินให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์ต่อไปนี้

1. มาตรฐานด้านประโยชน์จากการประเมิน (Utility Standard) ผลการประเมินต้องให้ข้อมูลตรงตามที่ผู้ใช้ผลการประเมินอยากรู้ เช่น ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯและนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานได้จริง โดยเฉพาะถ้าสามารถให้ข้อมูลช่วยในการปรับปรุงตนเองได้ระดับบุคคล (นักเรียน ครู ผู้บริหาร) ก็จะเป็นประโยชน์มากขึ้น
2. มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) วิธีการที่ใช้ในการประเมินจะต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริง ประหยัด คุ่มค่า และเหมาะสม
3. มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Property Standard) วิธีการที่ใช้ในการประเมินต้องไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน เช่น ไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายกับผู้ให้ข้อมูล
4. มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standard) วิธีการที่ใช้ในการประเมิน

ต้องมีความถูกต้อง ให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินต้องสามารถวัดตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัดได้จริง มีความครบถ้วนสมบูรณ์ตามตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด แหล่งผู้ให้ข้อมูลเชื่อถือได้ ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง วิธีการวิเคราะห์และการเสนอผลการประเมินถูกต้อง และผลการประเมินมีความเป็นปรนัย

วิธีการประเมิน

สคริปเวเน ได้กล่าวถึงวิธีการประเมิน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. การประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation) คือการประเมินคุณค่าของ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล เนื้อหา จุดมุ่งหมาย การให้หรือการกำหนดคะแนน และทัศนคติของผู้ยื่นต่อเครื่องมือในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ เป็นการประเมินผลในระดับยังไม่ต้องปฏิบัติการ

2. การประเมินคุณค่าปฏิบัติการ (Pay-off Evaluation) คือการตัดสินคุณค่าผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือ้นต่อนักเรียน (ในกรณีที่โครงการเป็นการเรียนการสอน) เช่น การตัดสินความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังสอบหรือผลที่ได้จากกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม เป็นต้น

ในการประเมินผลโครงการนั้น ใช้วิธีการประเมินผลทั้ง 2 อย่าง แต่นำหนักความสำคัญของการประเมินผลแต่ละอย่างแตกต่างกันแล้วแต่ลักษณะของโครงการ แต่วิธีการประเมินผลทั้ง 2 นี้ อาจจะใช้ได้ทั้งการประเมินผลความก้าวหน้า และการประเมินผลสรุป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532 : 9) ได้กำหนดวิธีการประเมินเป็น 2 ลักษณะ คือ

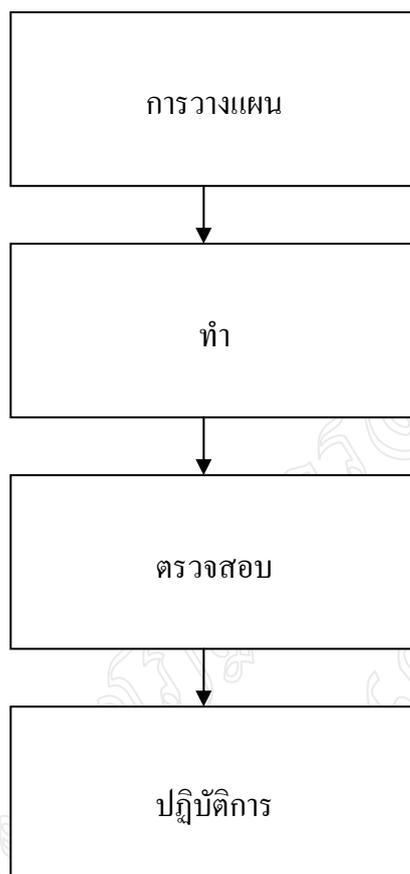
1. การประเมินตนเอง เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศในการปรับปรุงแผนหรืองาน/โครงการและสารสนเทศในการตัดสินใจสัมฤทธิ์ของแผนหรืองาน / โครงการ คือ การประเมินตนเองทั้งในระยะก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดแผนหรืองาน/โครงการ หรือครบกำหนดระยะเวลาหนึ่ง

2. การประเมินโดยหน่วยเหนือหรือหน่วยงานอื่น จะเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของแผนหรืองาน/โครงการ เพื่อตรวจสอบว่างาน/โครงการประสบผลสำเร็จเพียงใด โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของงาน/โครงการที่กำหนดไว้

8. การพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานการศึกษาตามวงจรของเดมมิ่ง(Plan-Do-Check-Act:PDCA)

การพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานการศึกษาตามวงจรของเดมมิ่งเน้นถึงความสำคัญของปฏิสัมพันธ์แบบคงที่ ในการมีการพัฒนาการเรียนรู้ ภายใต้การปฏิบัติงานประจำของสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุถึงคุณภาพที่ดีกว่า ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจ จึงน่าจะมีการหมุนเวียน ขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าคุณภาพต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด ขั้นตอนดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับ สี่ขั้นตอนของวงจรเดมมิ่ง ที่ตอบสนองความต้องการทางการพัฒนาการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

วงจรเดมมิ่ง

ภาพที่ 2.3 แสดงการพัฒนาการเรียนรู้ตามรูปแบบวงจรเดมมิ่ง (PDCA)

ที่มา : กรมการศึกษานอกโรงเรียน(2542:34 อ้างถึงใน เสนอ แจกภู.2543:56)

วงจรเดมมิ่ง ประกอบด้วย

1. วางแผน (P) หมายถึงการวางแผนและปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานในปัจจุบัน
2. ทำ (D) หมายถึง การประยุกต์ใช้แผนของผู้ปฏิบัติซึ่งจะต้องทำงานตามวงจร PDCA ได้แก่การวางแผน (P) การปฏิบัติ (D) การตรวจสอบ วัตถุประสงค์ (C) และการปรับปรุงแก้ไขพัฒนา (A)
3. ตรวจสอบ (C) หมายถึง การตรวจสอบว่าได้ผลงานตามแผน หรือได้มีการปรับปรุงตามความต้องการหรือไม่
4. การปฏิบัติการ (A) หมายถึงการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ผิดพลาดอย่างเดียวกัน อีก ขณะเดียวกันก็กำหนดระเบียบแบบแผนเพื่อที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานอันใหม่ให้เกิดขึ้น

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี การพัฒนาการเรียนรู้ที่ได้ประมวลมาข้างต้นเป็นแนวทางนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา ให้เข้าสู่ระบบการพัฒนาการเรียนรู้ สู่มาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วงจร PDCA เป็นกระบวนการที่นำมาใช้พัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานการศึกษาได้เป็นอย่างดี

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่ม เป็นเทคนิคการรวบรวมข้อมูลด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของมนุษย์รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้นๆ คำตอบที่ได้จากการสนทนากลุ่มจะเป็นคำตอบในเชิงเหตุผล แรงจูงใจ ตลอดจนการตัดสินใจของบุคคลและรวมถึงทัศนคติต่อปรากฏการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่เราสนใจศึกษา การสนทนากลุ่มมีบรรยากาศเป็น “การนั่งจับเข่าคุยกัน” (โยธิน แสงดี.2540) เพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนากับผู้วิจัย และระหว่างผู้ร่วมสนทนาด้วยกันเอง ทุกคนมีอิสระในการอภิปรายประเด็นปัญหาได้อย่างเต็มที่ตามที่ตนเองมีประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในการรวบรวมข้อมูลวิธีนี้ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายให้สมาชิกมารวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง สมาชิกที่เข้าร่วมสนทนาจะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีประสบการณ์ และเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา และมีภูมิหลังที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด การสนทนากลุ่มจะถูกดำเนินการและควบคุมด้วยบุคคลที่เรียกว่า ผู้นำการสนทนา ซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการสนทนากลุ่ม เพราะจะเป็นผู้นำการสนทนาให้ดำเนินไปตามทิศทางของงานวิจัย จะต้องเป็นบุคคลที่ช่างพูดช่างคุยและเข้ากับบุคคลได้ทุกระดับ และต้องเป็นบุคคลที่มีไหวพริบดี สามารถยกประเด็นที่เกิดจากการสนทนากันมาตั้งเป็นคำถามซักถามกันต่อไปได้อีก จะทำให้ได้รายละเอียดในทางลึกมากยิ่งขึ้น การสนทนากลุ่มนิยมใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยตลาด

ความสำคัญของการสนทนากลุ่ม

1. เทคนิคการสนทนากลุ่มจะช่วยประหยัดเวลามากกว่าการสัมภาษณ์รายบุคคล กลุ่มมีโอกาสได้พูดคุยสนทนาซักถาม ถกประเด็นต่างๆ ได้ชัดเจน ได้เรียนรู้แง่มุมของคนภายในกลุ่มด้วยกัน เกิดภาวะความรู้สึกร่วมรับรู้ รับประเด็นต่างๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และการสนทนากลุ่มในสนามก็สามารถพูดคุยจัดทำได้ง่ายๆ อย่างไรก็ตาม หัวข้อที่จะใช้ในการสนทนากลุ่มควรจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือสาธารณะชน มิใช่เรื่องส่วนตัวหรือเรื่องที่อาจก่อความรู้สึกอับอาย ซึ่งคนในกลุ่มจะพูดจาได้ โดยไม่ต้องหวาดระแวง และระวังความรู้สึกของคนในกลุ่ม

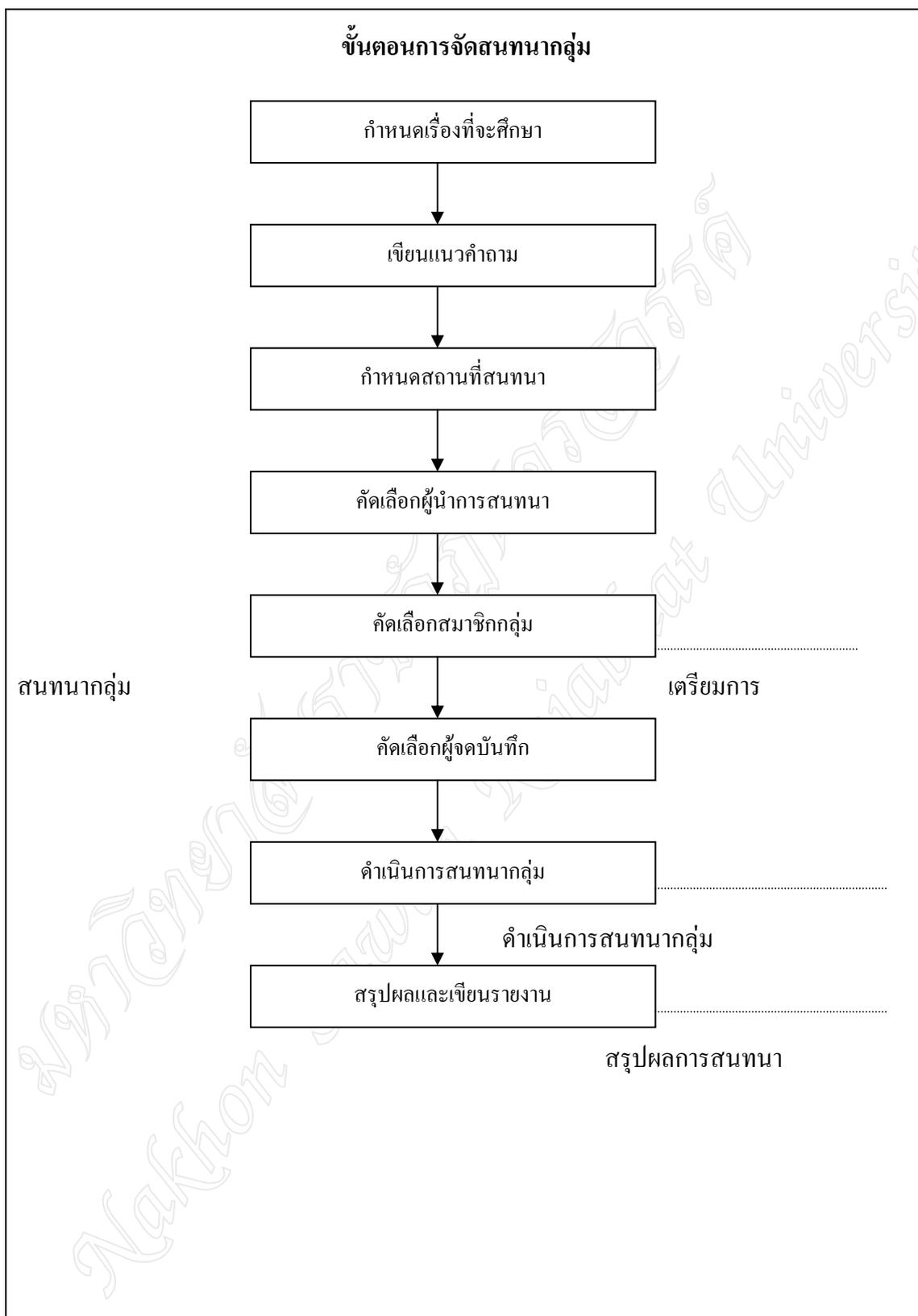
2. คุณภาพของข้อมูลขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่มว่า มีความเป็นกันเองอยากพูดจากัน
อยากร่วมแสดงความคิดเห็นและไม่มีผู้ใดผูกขาดการพูด หรือมีท่าทางใช้อำนาจเหนือความคิดผู้ใด
ๆ และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้นำการสนทนาว่าจะสามารถใน
การจัดกลุ่มให้เกิดการพูดคุยดำเนินการอย่างราบรื่น สนุกสนาน ทุกคนกระตือรือร้น เวลาผ่านไป
อย่างไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งได้เนื้อหาข้อมูลครบถ้วนตามหัวข้อที่ต้องการ

3. มีความคล่องตัวในการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบกันอย่างต่อเนื่อง ในบางครั้ง
มีแนวความคิดใหม่ๆ เกิดขึ้นในกลุ่ม เป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาแนวความคิดใหม่ๆ ที่มี
ศักยภาพ

4. การที่มีผู้นิยมใช้การสนทนากลุ่มกันอย่างแพร่หลายนั้น เป็นเพราะเชื่อกันว่า
เสียค่าใช้จ่ายน้อย นอกจากนี้ยังมีความรวดเร็วในการรายงานผล ทั้งนี้ถ้าหากผู้วิจัยไม่ต้องการบัน
ทึกที่ถอดออกมาจากเทปก็จะทราบผลอย่างรวดเร็วๆ ของการวิจัยนั้นๆ ภายในเวลาเพียง 2-3 วัน
เท่านั้น

ขั้นตอนการจัดสนทนากลุ่ม

1. ขั้นเตรียมการสนทนากลุ่ม
2. ขั้นดำเนินการสนทนากลุ่ม
3. ขั้นสรุปการสนทนา

ภาพที่ 2.4 แสดงขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

ที่มา : วารี เกิดคำ (2542:175)

ขั้นเตรียมการสนทนากลุ่ม

- 1.1 สิ่งแรกที่ต้องทำในเรื่องของการสนทนากลุ่ม คือ การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษา การกำหนดหัวข้อเรื่องนี้อาจเกิดมาจากแนวคิด ทฤษฎี หรือเรื่องที่สนใจศึกษานั้นเอง
- 1.2 กำหนดตัวแปรหรือตัวบ่งชี้ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดตัวแปรนั้น ก็จำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไร ก็กำหนดตัวแปรออกมา แล้วนำมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อยๆ
- 1.3 เขียนแนวคำถาม โดยแนวคำถามทุกข้อจะต้องประกอบด้วยตัวแปรแล้วนำมาสร้างเป็นคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยชัดเจนที่สุดนั่นเอง นั่นก็คือนำวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อไปจำแนกเป็นตัวแปร แล้วสร้างเป็นคำถามย่อยๆ โดยมีหลักเกณฑ์ว่าคำถามแต่ละคำถามต้องตั้งสมมติฐานย่อยๆ ไว้ในตัวเองว่า ทำไมเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร ทำไมอย่างไร เขียนคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อที่จะให้ได้คำตอบออกมาในเชิงเป็นเหตุเป็นผล การเรียงคำถามควรจะเริ่มจากคำถามง่ายๆ เพื่อการเข้าใจ และสร้างบรรยากาศที่คุ้นเคยกันระหว่างผู้นำการสนทนาและผู้ร่วมสนทนา สำหรับคำถามหลักนั้น ควรจะอยู่ในช่วงกลางๆ ของการสนทนา เพราะเมื่อสมาชิกกลุ่มคุ้นเคยบรรยากาศดีแล้วก็สนทนากันในประเด็นที่สำคัญจะได้คำตอบมากขึ้น กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มสนทนาจะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ไม่ประหม่า เพราะคุ้นเคยกับการพูดคุยบ้างแล้ว กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และเมื่อซักถามประเด็นสำคัญแล้ว ในตอนท้ายของการสนทนาจึงจะเป็นคำถามเบาๆ ง่ายๆ อีกครั้งหนึ่งเพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในการสนทนา
- 1.4 คัดเลือกบุคลากร บุคลากรในการสนทนากลุ่มจะประกอบด้วยผู้นำการสนทนา สมาชิกสนทนากลุ่ม ปลายผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์หรือไม่ จึงต้องพิถีพิถันในการเลือกเป็นพิเศษ ดังนี้
- 1.4.1 คัดเลือกผู้นำการสนทนา โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกว่า ผู้นำการสนทนาหากไม่ใช่ผู้วิจัยเองจะต้องเป็นผู้ที่รู้เบื้องหลังความต้องการ และวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเป็นอย่างดี รู้จักทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมปัญหา ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี ผู้นำการสนทนาจะต้องชักจูงให้สมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกในประเด็นที่ซักถามนั้นออกมาให้ได้ว่ามีความคิดเห็น หรือมีทัศนคติอย่างไร ผู้นำการสนทนาจะต้องรู้จักนำทฤษฎีหรือความสนใจมาตั้งเป็นสมมติฐานตลอดเวลา และจะต้องทดลองสมมติฐานเล็กๆ เหล่านั้นก่อนล่วงหน้าโดยการถามปัญหาที่จะนำไปสู่การสนทนาที่ชัดเจน ซึ่งสมมติฐานนี้เป็นสมมติฐานย่อยซึ่งต่างจากสมมติฐานหลักที่ตั้งไว้แต่แรก ควบคู่ไปกับจุดประสงค์ของการวิจัย ในการนั่งสนทนากันผู้นำการสนทนาจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับประกอบการสนทนาไปด้วย โดยพยายามหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่นๆ ที่ได้รับมาก่อน ผู้นำการสนทนาที่ดีจะต้องมีความชำนาญในการตั้งสมมติฐาน

เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในวงสนทนา การตั้งสมมติฐานย่อยๆ เหล่านี้ จะช่วยให้ผู้นำการสนทนาสามารถสร้างคำถามได้อย่างเหมาะสมและตรงกับจุดมุ่งหมาย ช่วยให้ผู้นำการสนทนาถามตรงแนวตามที่ต้องการ

1.4.2 คัดเลือกสมาชิกสนทนากลุ่ม การคัดเลือกสมาชิกเข้าเลือกสนทนากลุ่ม เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสนทนากลุ่ม เรียกได้ว่าสำคัญเท่าๆ กับการดำเนินการสนทนากลุ่ม เลยทีเดียว เพราะหากไม่ได้บุคคลตรงตามเป้าหมายมาเข้าสนทนากลุ่ม ผลการสนทนากลุ่มก็จะไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือถ้าได้บุคคลประเภทพุดนอกเรื่องก็จะทำให้การสนทนากลุ่ม ล้มเหลวกลางคัน หรือถ้าได้บุคคลที่ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นและพุดจาเพื่อเจ้อ คุณภาพของข้อมูลก็ด้อยลง ผู้วิจัยควรคำนึงว่า โดยหลักการของการสนทนากลุ่มแล้วสมาชิกกลุ่มไม่ใช่จะเป็นใครก็ได้ เพราะแม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพไม่เน้นการเป็นตัวแทน แต่การวิจัยลักษณะนี้ เน้นถึงการที่สมาชิกกลุ่มเป็นตัวอย่งที่ดีของชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมาย ที่จะสามารถพุดคุยโต้ตอบ ในรูปแบบของกลุ่มการสนทนาในการที่จะแสดงทัศนะและค่านิยมของสังคม ตลอดจนสะท้อนถึง ประสบการรอบๆ ตัว ได้ดี และควรหลีกเลี่ยงบุคคลที่ไม่เหมาะสมในการเข้ากลุ่ม เช่น คนที่เป็น ผู้บังคับบัญชา คนที่ขี้อายเกินไป คนที่พุดเก่งจนคุมการสนทนาเพียงคนเดียว คนที่ฟังไม่ค่อยได้ยิน คนที่มีปัญหาทางจิตใจ เป็นต้น ซึ่งลักษณะที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เข้าข่ายเหล่านี้ อาจทำให้ข้อมูล ที่ได้บิดเบือน หรือทำให้ผู้วิจัยไม่ได้ข้อมูลในเรื่องสำคัญๆ ที่ต้องการ เช่น ถ้ามีนายจ้างอยู่ในกลุ่ม เดียวกับลูกจ้าง ก็อาจทำให้ลูกจ้างไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แท้จริง เพราะกลัวนายจ้างอาจจะเลิกจ้าง เป็นต้น

1.4.3 เตรียมผู้จัดบันทึกการสนทนา ผู้จัดบันทึกการสนทนา เป็นผู้ที่ย่อย จัดบันทึกคำสนทนา จะทำหน้าที่จดทุกคำพุดที่จะสามารถจดได้ ตลอดจนการบันทึกอาการปฏิกิริยา ท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมกลุ่มด้วย เพราะการนั่งเฉยๆ แต่แววดาทำทางอาจจะแสดงถึงคำตอบได้ การพยักหน้า การส่ายหน้า ก็เป็นการแสดงออกถึงคำตอบด้วย ผู้จัดบันทึกคำสนทนาต้องจดบันทึก สิ่งเหล่านี้ด้วย ข้อบันทึกของผู้จัดบันทึกนี้จะสามารถอ่านสรุปเป็นข้อสรุปของการสนทนากลุ่ม ในแต่ละครั้งได้ แล้วก็สามารถนำไปประกอบการถอดเทปข้อมูลด้วย เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าเสียงที่ตอบคำถามนั้น เป็นเสียงใครบ้างที่ตอบ หรือโต้แย้งกันว่อย่างไร ผู้จัดบันทึกคำสนทนา นี้ นอกจากจะช่วยจัดบันทึกแล้วยังมีหน้าที่อีกอย่างคือ คอยเตือน หรือบอกผู้นำการสนทนาในกรณี ที่ผู้นำการสนทนาลืมคำถาม หรือข้ามคำถาม และสิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ผู้จัดบันทึก คำสนทนาเมื่อเริ่มการสนทนาจะต้องเขียนผังการนั่งสนทนากลุ่มให้ผู้นำการสนทนาด้วย เพราะจะ ช่วยให้ผู้นำการสนทนาทราบว่าในกลุ่มมีใครบ้าง ชื่ออะไร และอีกหนึ่งแผ่นก็เขียนไว้ให้ตนเอง จะได้ทราบว่าใครนั่งตรงไหน จะช่วยให้จัดบันทึกได้ง่ายขึ้น

1.5 เตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ในการจัดสนทนากลุ่ม อุปกรณ์ในการ รวบรวมข้อมูล คือเทปบันทึกเสียง เพราะในวงสนทนานั้น ตลอดจนการดำเนินการสนทนากลุ่ม

จะมีการถกประเด็นปัญหา การโต้แย้ง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกันตลอดเวลา หลายเสียง หลายความเห็น ดังนั้นจึงต้องบันทึกเสียงเอาไว้ เพราะคำตอบที่เป็นการถกประเด็นกันด้วยเหตุผล ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสนทนากลุ่ม เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลได้ดีที่สุดที่สามารถเก็บเหตุผล รายละเอียด และข้อคำตอบได้ละเอียดที่สุด คำตอบที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหากันมากๆ มีการแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากๆ นั่นคือ จุดละเอียดที่สุดของการวิเคราะห์ข้อมูลนั่นเอง และการตีความพิจารณาละเอียดลงไปละเอียดที่สุดในการจัดสนทนากลุ่ม จะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลื่อมล้ำกัน ประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทป และเป็นประโยชน์สำหรับป้องกันการบันทึกข้อมูลไม่ติด นอกจากนี้ก็กันหายและแบ่งกันฟังในกรณีมีผู้ร่วมวิจัยหลายคน นอกจากเทปบันทึกข้อมูลแล้ว ก็จะต้องมีสมุดจดบันทึกข้อมูลด้วย สำหรับผู้จดบันทึกคำสนทนา นอกจากนี้ก็มีอุปกรณ์สนามอื่นๆ อีก เช่น ดินสอ ปากกา ยางลบ ถ่านไฟฉาย เทปเปล่า ฯลฯ นอกจากนี้ ผู้วิจัยควรเตรียมอุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ น้ำดื่ม ขนม ของขบเคี้ยวเล็กๆ น้อยๆ หรืออาจจะเป็นรูปภาพ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้ สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

1.6 จัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดให้แน่นอน ศึกษاتیไหนก็จัดกลุ่มที่นั่น ให้ความสะดวกแก่สมาชิกกลุ่มที่สุด ให้เงียบ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ผู้เข้าร่วมกลุ่มทุกคนรู้จักดี

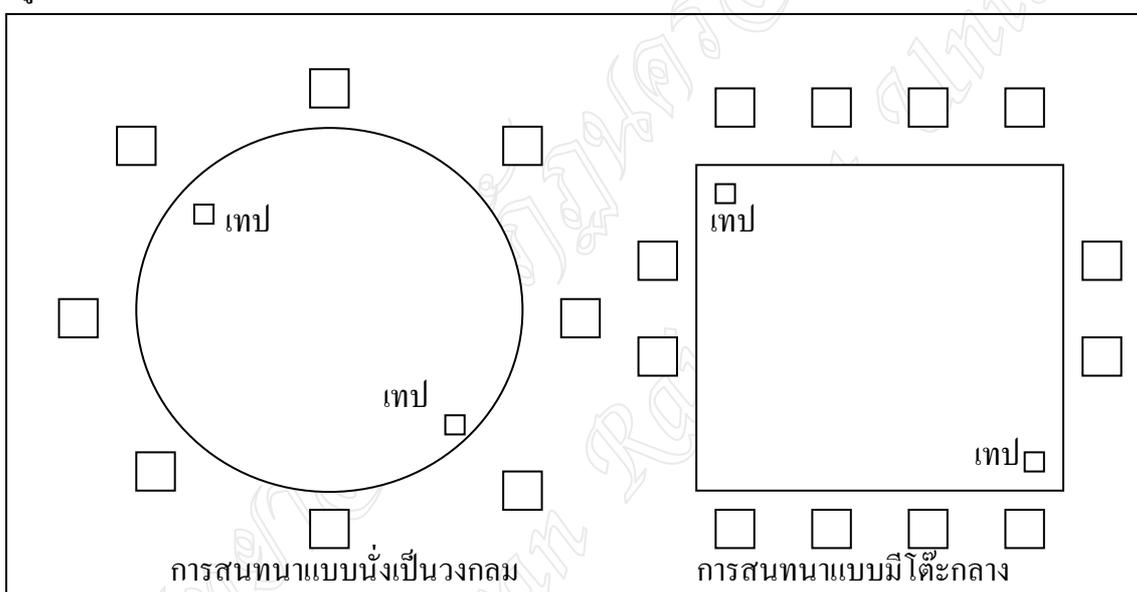
1.7 จัดเตรียมของกำนัลของที่ระลึก มอบไว้ก่อนจากกันให้ไว้แก่สมาชิกกลุ่มที่ได้สละเวลาอันมีค่าของเขาร่วมวงสนทนากับเรา มิใช่เป็นค่าจ้าง แต่มอบให้รำลึกถึงกันว่าเราเคยมานั่งถกประเด็นปัญหาด้วยกัน

1.8 กำหนดเวลาของการดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ผู้นำการอภิปรายควรใช้เวลาในการสนทนาไม่เกิน 2 ชั่วโมงกับ 15 นาที นับแต่เริ่มคำถามแรก (โยธิน แสงวดี.2540) เพราะถ้าช้าหรือนานกว่านี้สมาชิกกลุ่มจะล้า คำตอบที่จะได้ตอนท้ายเป็นคำตอบที่ผู้ตอบตอบเพื่อให้เสร็จสิ้นการสนทนา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง

ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

เมื่อสมาชิกกลุ่มมาพร้อมกันแล้ว ก็เริ่มดำเนินการสนทนาโดยผู้ดำเนินการสนทนาในที่นี้คือผู้นำการสนทนา และนำตนเองและทีมงานอันประกอบด้วย ผู้นำการสนทนา ผู้จดบันทึก และผู้บริการทั่วไป บางครั้งถ้ามีผู้สังเกตการณ์(Observer)ก็แนะนำด้วย แล้วอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการมาสนทนา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และบอกว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนาตลอด การถกประเด็นปัญหา นอกจากนี้ก็จะมีผู้คอยจดบันทึกคำสนทนาด้วย แล้วจึงเริ่มถามนำด้วยคำถามอ่อนเครื่อง สร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนา หลังจากพิจารณาว่ากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกันดีแล้วก็เริ่มคำถามในแนวการสนทนาที่เตรียมไว้ ชักใช้ไล่เสียง

คำถาม โดยการทิ้งช่วงให้มีการถกประเด็นและโต้แย้งกันให้พอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาด้วยตนเอง ควบคุมเกมไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าซักถามคนใดคนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่ใช่ถามคนเดียว แต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหาถามทั้งกลุ่ม ให้กลุ่มถกประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ถ้าไม่จำเป็นอย่าซักถามรายคน ผู้นำการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่ช่างคุยช่างซักสักหน่อย เป็นผู้มีพรสวรรค์ในการพูดคุย มีการเว้นจังหวะการถามที่ดี ถามซ้ำๆ ละเอียดย และต้องมีการพูดแทรกตลกด้วย จะช่วยให้บรรยากาศการสนทนาดูสนุกสนานไม่น่าเบื่อ การนั่งสนทนากันอาจจะจัดนั่งแบบเป็นวงกลม นั่งบนพื้น หรือนั่งบนเก้าอี้และมีโต๊ะกลางแบบนั่งรับประทานอาหารร่วมกันก็ได้ ดังเช่นผังการนั่งตามรูป

ภาพที่ 2.5 แสดงรูปแบบการจัดที่นั่งสนทนากลุ่ม

ที่มา : โยธิน แสงวดี(2540:170)

การนั่งแบบเป็นวงกลมนั้นจะเป็นธรรมชาติมากกว่า ให้บรรยากาศเป็นการนั่งสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้มากกว่า วงสนทนาจะมีลักษณะเป็นกันเอง แต่ถ้านั่งเก้าอี้แบบมีโต๊ะตรงกลาง ให้ลักษณะของการนั่งสัมภาษณ์ มีความรู้สึกว่าเป็นทางการ บรรยากาศการสนทนาถ้าผู้เข้าสนทนากลุ่มไม่คุ้นเคยกันมาก่อน จะไม่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าทำการศึกษาอยู่กับกลุ่มชาวบ้านในชนบท การนั่งเก้าอี้และมีโต๊ะตรงกลางเหมาะสำหรับการสนทนากลุ่มกับบุคคลบางระดับ เช่น ผู้มีความรู้ มีการศึกษา นักธุรกิจ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งมักจะมีการรับประทานอาหารร่วมกันที่โต๊ะ แล้วก็คุยกันไปพร้อมทานอาหารด้วย

ขั้นสรุปผลการสนทนากลุ่ม

ข้อมูลของการสนทนาจะถูกบันทึกไว้ในเทปบันทึกเสียง และในแบบจดบันทึก คำสนทนาของผู้เข้าร่วมสนทนา ที่อยู่ในเทปจะถูกถอดออกมาเป็นคำสนทนาโดยละเอียดทุกคำพูดทุกบททุกตอน เหตุผลที่ถอดละเอียดทุกคำพูด เพราะถือว่าเป็นจุดประเด็นสำคัญของคำตอบ ในการวิเคราะห์ที่อยู่ที่บทของการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การถอดละเอียดทุกคำพูดจะช่วยให้อ่านแล้วได้เข้าใจและสามารถมองภาพของการสนทนากลุ่มนั้นๆ ได้ว่ามีบรรยากาศเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมในการถกประเด็นปัญหาของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งกันดีหรือไม่ ดังนี้ เป็นต้น บางโครงการวิจัยจะถอดเทปเพียงบางส่วน อาจถอดเพียง 80 % 50 % หรือ 30 % แล้วแต่ว่าผู้ศึกษาต้องการความละเอียดของข้อมูลมากน้อยแค่ไหน

การถอดเทปข้อมูลถ้าถอดละเอียดทุกคำพูดก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ ข้อมูล เพราะง่ายต่อการอ่านและสรุปคำตอบนอกจากนี้คำตอบที่ถอดออกมาเป็นบทสนทนากลุ่มนั้นนอกจากจะใช้วิเคราะห์ในเรื่องที่สนใจศึกษานั้นแล้ว ยังสามารถหยิบยกมาวิเคราะห์เรื่องอื่น ๆ ได้ เพราะในวงสนทนาในแต่ละครั้งไม่ใช่ถกกันเพียงประเด็นเดียว แต่จะมีประเด็นอื่น ๆ ติดพัน ออกมาด้วย ดังนั้น จึงสามารถนำมาวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์แบบข้อมูลทุติยภูมิต่อไปได้อีก นั่นคือ การจัดสนทนากลุ่มเพียงหนึ่งเรื่องสามารถวิเคราะห์ได้หลายเรื่อง

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยก็จะอ่านจาก บทสนทนาที่ถอดเทปออกมานั้น แล้วก็จดคำตอบที่ละเอียดที่สุดและให้เหตุผลที่ดีที่สุดในกระดาษจดข้อมูล ซึ่งจัดทำไว้แล้ว เขียนเรียงคำตอบไว้ในเครื่องหมายคำพูดว่าเป็นคำพูดของใคร กลุ่มไหน จัดเมื่อไร เรียงเอาไว้ในคำถามเรื่องอะไร ทำให้เป็นระบบเดียวกัน แล้วก็วิเคราะห์โดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา เหมือนกับการตีความหมายหรือวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพวิธีอื่นๆ เช่นกัน ถ้ามีผู้วิเคราะห์หลายคน และมีความคิดเห็นไม่ตรงกันหรือแปลผลไม่ตรงกันก็จะกลับไปฟังรายละเอียด จากเทปใหม่ เพื่อความกระจ่างนั่นเอง การที่มีการถกประเด็นปัญหา ในคำตอบของสมาชิกกลุ่ม จะเป็นการไม่ให้ผู้วิจัยลำเอียง ในการตีความเป็นคำตอบแต่ละคำตอบจะมีเหตุผลที่ห้อยท้าย มาเสมอประกอบกับในแต่ละเรื่องจะจัดสนทนาหลายกลุ่ม ดังนั้น จึงสามารถนำคำตอบในเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบความชัดเจนของเหตุผลกันได้ (Cross check) ซึ่งจะขจัดความลำเอียงของผู้วิจัยได้

ข้อดีและข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

ข้อดี

1. เป็นการนั่งสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้รู้ให้ข้อมูลหลายๆ คน ที่เป็นกลุ่ม ดังนั้น จึงก่อให้เกิดการสนทนากันในเรื่องที่สนใจไม่มีการปิดบัง เพราะกลุ่มส่วนใหญ่มีการแสดงความคิดเห็น ถ้าประเด็นต่างๆ ยังไม่ชัดเจนเพียงพอก็สามารถซักถามต่อไปได้ เพื่อหาคำตอบที่ชัดเจน ที่ดีที่สุดในกลุ่ม
2. การสนทนากลุ่มจะเป็นการสร้างบรรยากาศสนทนาให้เป็นกันเอง ระหว่างผู้นำการสนทนากับสมาชิกกลุ่มสนทนาหลายๆ คนพร้อมกัน จึงลดภาวะการเงินอายออกไป สมาชิกกลุ่มกล้าคุย กล้าแสดงความคิดเห็น เป็นเพราะมีพวกที่ลักษณะคล้ายๆ กันอยู่ด้วยกัน
3. การใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ถ้าผู้วิจัยเป็นผู้นำการสนทนา แม้ว่าแนวคำถามจะไม่ละเอียดนัก เรื่องยังไม่ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่เท่าที่ควร แต่เมื่อดำเนินการสนทนาไปแล้วผู้วิจัยก็สามารถสร้างแนวคำถามขึ้นมาได้โดยการตั้งคำถามต่อจากคำตอบที่สมาชิกกลุ่มตอบมา หรือวิพากษ์คำถามนั้น โดยการโต้แย้ง ซึ่งวิธีการดังนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลละเอียดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษายิ่งขึ้น
4. คำตอบจากการสนทนากลุ่ม ก็มีลักษณะเป็นคำตอบเชิงเหตุผลที่คล้ายๆ กับการรวบรวมข้อมูลแบบเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้ประโยชน์เสริมในการอธิบายข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ
5. ประหยัดเวลา และงบประมาณของผู้วิจัยในการศึกษาเรื่องเดียวกันจากประชากรบางกลุ่มและในชุมชนบางแห่ง เพราะแทนที่จะต้องเสียเวลาไปนั่งสังเกตการณ์ และเข้าร่วม ทำความสนิทสนมเป็นเดือน เป็นปี
6. ทำให้ได้รายละเอียดลึกซึ้ง สามารถตอบคำถามประเภททำไมและอย่างไร ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถบอกได้
7. การสนทนากลุ่มจะช่วยลดอิทธิพลของวัฒนธรรมและคุณค่าต่างๆ ของสังคมนั้นได้ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน

ข้อจำกัด

1. ถ้าวัตถุประสงค์ของการวิจัยยังคลุมเครือไม่ชัดเจน ก็ยากต่อการกำหนดตัวแปร และการสร้างแนวคำถาม การสนทนากลุ่มก็จะไปคนละทิศละทาง และได้คำตอบไม่สอดคล้องกับสิ่งที่อยากจะรู้จริงๆ
2. การสร้างแนวคำถาม ถ้าวางรูปแบบแนวคำถามไม่ราบรื่นและไม่ต่อเนื่องกันแล้ว จะทำให้การถามวกวน คนถามก็เบื่อ คนร่วมกลุ่มสนทนาก็งง ไม่ทราบที่กำลังคุยอะไรกันแน่
3. การคัดเลือกสมาชิกผู้เข้าร่วมวงสนทนา จะต้องได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยต้องมีลักษณะต่างๆ ที่เหมือนกัน ซึ่งค่อนข้างจะหายาก

3. ถ้าพฤติกรรมหรือความคิดเห็นหรือทัศนคติในบางเรื่องซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชน อาจจะไม่ได้รับการเปิดเผยในวงสนทนากลุ่ม

4. ถ้าผู้นำการสนทนาไม่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้ดำเนินการสนทนาที่ดี เตรียมตัวไม่พร้อม นั่งคุยกันเกมการสนทนาไม่ได้นานก็จะทำให้วงสนทนาดำเนินไปได้ไม่ราบรื่น อาจจะ ทำให้รูปกลุ่มเสียไปเลยก็ได้

5. การสนทนากลุ่มทำได้เพียงบางเรื่องเท่านั้น มิใช่จะทำการศึกษาได้ทุกเรื่อง ดังนั้น ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาว่า เรื่องใดควรจะใช้การสนทนากลุ่ม ถ้าใช้การสนทนากลุ่มจะคุ้มกันหรือไม่ จะได้คำตอบมากมายพอกับการวิเคราะห์และตีความเพียงใด

6. ควรใช้ผู้นำการสนทนาที่สามารถพูดภาษาของสมาชิกในกลุ่มหรือในพื้นที่ที่ ทำการศึกษา เพื่อช่วยต่อการสื่อความหมาย การถาม การสร้างบรรยากาศ ตลอดจนการควบคุม เกม ให้เป็นกันเอง

สรุปได้ว่าการสนทนากลุ่มเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพวิธีหนึ่งที่นิยมใช้ในการ วิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลวิธีนี้ ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายผู้ให้ข้อมูลมาประชุมร่วมกัน ในสถานที่ที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้เพื่อซักถามข้อมูลที่ต้องการ ผู้ร่วมประชุมในครั้งนี้ต้องเป็นบุคคลที่ เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการทราบ การซักถามข้อมูลจะเป็นลักษณะการสนทนา แบบจับเข่าคุยกัน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ภายใต้การควบคุม การสนทนาของผู้นำการสนทนา ในการซักถามผู้นำการสนทนาจะต้องไม่ป้อนคำถามชี้แนะหรือ แสดงท่าทีชี้แนะให้ล่วงหน้า ทั้งนี้เพื่อข้อมูลที่ได้อาจจะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ เพราะได้มาจากความคิดเห็นและความรู้สึก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

วรารักษ์ คำทับทิม (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณภาพของสารสนเทศจากการ ประเมินตนเองของโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพของสารสนเทศจากการประเมินตนเองของโรงเรียนในด้านความ ตรงตามสภาพปัจจุบันและความครอบคลุมของสารสนเทศที่ได้ และศึกษาถึงลักษณะของความ ลำเอียงในการประเมินตนเอง/รายงานตนเองของโรงเรียน ตลอดจนศึกษาติดตามผลกระทบที่เกิด ขึ้นกับโรงเรียนอันเนื่องมาจากการประเมินตนเองของโรงเรียน ในปีการศึกษา 2538 กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 4 โรงเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นวิธีการหลัก ควบคู่กับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการศึกษาจาก เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า สารสนเทศจากการประเมินตนเองของโรงเรียนมีความตรงต่ำ และข้อมูลที่โรงเรียนนำมาใช้ในการตัดสินใจระดับคุณภาพไม่ครอบคลุมลักษณะของข้อมูลทั้งหมด

ความล่าช้าที่เกิดจากการประเมินตนเองของโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่ประเมินสูงกว่าผู้เชี่ยวชาญ โดยมีแหล่งที่เกี่ยวข้องในการทำให้เกิดความล่าช้า 3 แหล่งดังนี้ คือ

- 1) ผู้ประเมิน
- 2) กระบวนการประเมินตนเองของโรงเรียน
- 3) ผู้บริหารโรงเรียน ในด้านผลกระทบจากการประเมินตนเองของโรงเรียน พบว่าโรงเรียนได้พยายามพัฒนาตนเอง เพื่อให้ได้มาตรฐาน นอกจากนี้ การรายงานได้ช่วยให้ทิศทางในการพัฒนาโรงเรียน และกระตุ้นโรงเรียนมีการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการจัดระบบข้อมูลเพื่อการประเมิน

สมเพชร งามธุระ (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาของระบบบริหารการประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของระบบบริหารการประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา 338 คน ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการประถมศึกษา 121 คนและครูวิชาการ 378 คน จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบและแบบปลายเปิด แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่

- 1) บริหารการจัดการประถมศึกษา
- 2) โครงสร้างระบบการบริหารการประถมศึกษา
- 3) การบริหารงานวิชาการ
- 4) การบริหารงานบุคคล
- 5) การบริหารงบประมาณ

ผลการวิจัยพบว่า ระบบบริหารการประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการดำเนินการ คือ การกำหนดนโยบายการจัดการประถมศึกษาโดยปรับจากนโยบายของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ การบริหารการประถมศึกษาในรูปแบบของคณะกรรมการการวางแผนงานด้านวิชาการ การวางแผนอัตรากำลัง และการจัดสวัสดิการ ส่วนสิ่งที่ควรจัดให้มีหรือปรับปรุงแก้ไข คือ การติดตามการนำนโยบายไปปฏิบัติ การวางแผนความก้าวหน้าทางวิชาชีพของบุคลากร การประเมินตนเองของบุคลากร การทบทวนเรื่องการจ่ายค่าตอบแทน และการจัดระบบการจัดสรรงบประมาณ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร. (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง : การดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร.

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ของสถานศึกษา พฤติกรรมการสอนของครู คุณลักษณะของนักเรียนที่เป็นผลจากการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่

ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 38 คน ครูจากสถานศึกษา 38 แห่ง แห่งละ 6 คน รวม 228 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 494 คน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 จำนวน 988 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

- 1) การดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ เรื่อง ผู้บริหารมากกว่าร้อยละ 50 ดำเนินการมาก
- 2) ครูร้อยละ 55.5 มีความเห็นว่าการจัดการเรียนรู้เรื่องที่ได้ดำเนินการมากที่สุดนักเรียนมากกว่าร้อยละ 70 มีความเห็นว่าการปฏิบัติมาก ในเรื่องของการแนะนำด้านการพฤติกรปฏิบัติที่เหมาะสมดีงาม ให้ความรัก ความเมตตา และความเอื้ออาทรต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
- 3) คุณลักษณะของนักเรียนในเรื่องของการเป็นคนดี ซึ่งแบ่งออกเป็น 16 เรื่อง ครูร้อยละ 58 – 72 มีความเห็นว่า นักเรียนมีคุณลักษณะทั้ง 16 เรื่อง อยู่ในระดับมาก ส่วนนักเรียนร้อยละ 41 – 58 มีความเห็นว่าตนเองมีคุณลักษณะในระดับมาก 15 เรื่อง และเป็นผู้ที่รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด เรื่องการเป็นคนเก่ง แบ่งออกเป็น 18 เรื่อง ครูร้อยละ 49 – 74 มีความเห็นว่านักเรียนมีคุณลักษณะทั้ง 18 เรื่อง อยู่ในระดับมาก ส่วนนักเรียนร้อยละ 41 – 60 มีความเห็นว่าตนเองมีคุณลักษณะระดับมาก เรื่องและในเรื่องการมีความสุขแบ่งออกเป็น 9 เรื่อง ครูร้อยละ 68 – 83 มีความเห็นว่านักเรียนมีคุณลักษณะทั้ง 9 เรื่อง อยู่ในระดับมาก ส่วนนักเรียนร้อยละ 35 – 44 มีความเห็นว่าตนเองมีลักษณะ 8 เรื่อง อยู่ในระดับมาก และในเรื่องการละเว้นสิ่งเสพติดอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4) ผู้ปกครองร้อยละ 76 – 97 ทราบบทบาทของตนเองและระบบงานปฏิรูปการเรียนรู้ และร้อยละ 90 ขึ้นไป ได้ให้คำแนะนำแก่บุตรหลานในการเรียนและการดำเนินชีวิต ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และให้รู้จักการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อมดูแลแนะนำเกี่ยวกับการเลือกรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น รายการโทรทัศน์ ประเภทหนังสือ เป็นต้น

5) ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้ไม่ประสบผลสำเร็จคือ เรื่องการขาดอัตรากำลังครู และครูมีภารกิจอื่นที่ต้องปฏิบัตินอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอน

ดิเรก ทวยมีฤทธิ์. (2543) ได้ทำวิจัยเรื่อง : การศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา ระดับประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับปัญหาการปฏิบัติงานตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนเอกชน และปัญหาในการปฏิบัติงานตามขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา ระดับประถมศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูโรงเรียนเอกชน จำนวน 227 คน ได้มาโดยคำนวณสัดส่วน

ของประชากรและเปรียบเทียบบัญญัติไตรยางค์ และผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ได้แก่ ครูใหญ่ 32 คน และผู้จัดการ 32 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าชนิดตัวเลือก 5 ระดับ วิเคราะห์โดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแบบสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การรวบรวมข้อมูลโดยใช้ความเรียงและวิเคราะห์โดยใช้สถิติ คือ ความถี่

ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัญหาการปฏิบัติตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนเอกชนทั้ง 7 มาตรฐาน พบว่า มีปัญหาในการแผนพัฒนาโรงเรียน อยู่ในระดับน้อย จำนวน 1 มาตรฐาน ได้แก่ ด้านกิจการนักเรียน และมีปัญหาการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 6 มาตรฐานด้วยกัน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากน้อยไปมากได้ดังนี้ บุคลากร ปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน ทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอน การจัดการ การบริหาร สัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนและหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ส่วนปัญหาในการปฏิบัติงานตามขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษาทั้ง 4 ชั้น ของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา ระดับประถมศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ชั้นการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน/แผนพัฒนาโรงเรียน มีปัญหาโดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 ระดับแรก ได้ดังนี้ การเขียนธรรมนูญ/แผนพัฒนาโรงเรียนแนวปฏิบัติในการจัดทำและวิเคราะห์มาตรฐาน
- 2) ขั้นตอนดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน/แผนพัฒนาโรงเรียน มีปัญหาโดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 ระดับแรก ได้ดังนี้ การปฏิบัติไม่เป็นไปตามแผนที่ตั้งไว้ ครูมีภาระต่าง ๆ ไม่ค่อยมีเวลาและงบประมาณไม่เพียงพอ
- 3) ขั้นตอนติดตามตรวจสอบและปรับปรุง มีปัญหาโดยเรียงจากมากไปหาน้อยระดับแรก ดังนี้ ไม่ได้ประเมินผลการดำเนินงาน ความพร้อมของบุคลากรและการเก็บหลักฐาน
- 4) ชั้นการประเมินตนเองและรายงานผล มีปัญหาโดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 ระดับแรก ดังนี้ การเขียนประเมินตนเอง การรวบรวมแต่ละฝ่ายให้เป็นงานเดียวกันและการวางแผนการประเมินที่ต่อเนื่อง

สมพงษ์ สิงหะพล (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับวิธีสอนในระดับประถมศึกษา นครราชสีมา : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับวิธีสอนในระดับประถมศึกษาและเพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบจากงานวิจัยวิธีสอนในระดับประถมศึกษา งานวิจัยที่นำมาศึกษาเป็นงานวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2535-2539 จำนวน 185 เรื่อง วิเคราะห์โดยการทำตารางไขว้แล้วจึงดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา และสังเคราะห์ข้อค้นพบจากงานวิจัยตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ลักษณะของงานวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ทำเป็นวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้ทำวิจัยส่วนมากเป็นเพศหญิง ปีที่พิมพ์เผยแพร่มากกว่าปีอื่น ๆ คือปี

พ.ศ. 2538 ระดับชั้นที่นำมาเป็นกลุ่มการทดลองในการวิจัยมากที่สุดคือ ชั้น ป. 6 วิธีสอนที่ทำวิจัยเป็นวิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่าด้านอื่น กลุ่มการทดลองเป็นแบบกลุ่มทดลอง – กลุ่มควบคุม จากการวิเคราะห์ข้อค้นพบของงานวิจัยพบว่า วิธีสอนในกลุ่มทดลองเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีสอนในกลุ่มควบคุมให้ผลการสอนดีกว่าในตัวแปรตามทุกด้านและผลการสังเกตวิเคราะห์ข้อค้นพบของงานวิจัย พบว่า วิธีสอนในระดับประถมศึกษาที่นำมาวิจัยมีอิทธิพลทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคงทนในการเรียนรู้ เจตคติต่อวิชาและต่อวิธีเรียนบุคลิกภาพเชิงสังคม และทักษะหรือพฤติกรรมดีกว่าวิธีสอนแบบปกติ

ประพันธ์ หงษ์เจ็ด. (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง : การศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่

การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนและประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ปีการศึกษา 2542 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่ โดยคัดเลือกโรงเรียนที่มีความพร้อมจำนวน 10 โรงเรียนเป็นโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และได้ดำเนินการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนดำเนินการตามแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้มาอย่างต่อเนื่อง เมื่อดำเนินการมาครบหนึ่งปีการศึกษา จึงได้ดำเนินการศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครูเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และขยายผลสู่โรงเรียนอื่นในโอกาสต่อไปกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนทุกคน รวม 10 คน ครูผู้สอนทุกคนรวม 124 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ชั้นละ 10 คน รวม 278 คน และผู้ปกครองของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง รวม 278 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และแบบสังเกตการสอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Packages for Social Science)

ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการสอนของครูโรงเรียนแกนนำปฏิบัติรูปกระบวนการเรียนรู้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามการเรียนรู้ 5 ลักษณะ พฤติกรรมที่สังเกตพบมากคือ การจัดบรรยากาศในการเรียนผ่อนคลาย อบอุ่น ครูเป็นกันเองกับนักเรียนและจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ พฤติกรรมการสอนที่พบน้อยที่สุดคือครูวัดและประเมินผลตามสภาพจริง หรือใช้ Portfolio และการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้โดยโครงงาน ด้านคุณลักษณะของนักเรียน พบว่า คุณลักษณะที่นักเรียนมีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การปลอดจากสารเสพติด และการมีอารมณ์แจ่มใส ร่าเริง พฤติกรรมที่นักเรียนมีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ความอดทนอดกลั้น และด้านเจตคติของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีเจตคติสูง ในรายการนักเรียนอยากมาโรงเรียนทุกวัน และความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนรายการที่มีนักเรียนมีเจตคติต่ำ คือ การเรียนที่ให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอาจได้ความรู้ไม่ดีเท่าที่ครูเป็นผู้บอกความรู้ และความกล้าหาญในการคิดที่แตกต่างไปจากผู้อื่น

ประสิทธิ์ อามาตร์(2529) ได้วิจัยเรื่อง การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนของครูอยู่ในระดับปานกลาง ค่าใช้จ่ายในด้านวิทยากร ครูไม่สะดวกที่จะไปติดต่อกับวิทยากรที่อยู่ห่างไกลจากโรงเรียน ครูไม่มีเวลาศึกษาและวางแผนเชิญวิทยากรที่เหมาะสมกับแผนงานมาไว้ล่วงหน้า เสียค่าใช้จ่ายสูง นักเรียนไม่มีความสามารถที่จะไปสัมภาษณ์หรือไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้รู้ หรือผู้ชำนาญ ไม่ค่อยมีเวลาว่าง และขาดงบประมาณที่จะซื้ออุปกรณ์ที่หายากในท้องถิ่น ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ครูประสบในระดับน้อยคือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนเดียวกันไม่สนับสนุน ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือ

อวยพร ศรีภา(2533) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของครูกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ครูกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียน และห้องเรียน พบว่า ครูกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพส่วนใหญ่ได้จัดให้มีสถานที่ในการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ คือ แปลงเกษตร โรงฝึกงาน เรือนเพาะชำ ห้องปฏิบัติการกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ แต่พบว่ายังมีปัญหาอยู่มาก คือ แปลงเกษตรยังไม่เพียงพอ การจัดให้มีป้ายนิเทศ กระดานข่าว และการแสดงผลงานของนักเรียนในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพต่อสาธารณชน ส่วนใหญ่จะใช้วิธีจัดนิทรรศการ ส่วนในห้องเรียน ครูกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพใช้ผลงานนักเรียนในการตกแต่งห้องเรียน มีการจัดมุมหนังสือและป้ายนิเทศในห้องเรียน ส่วนการจัดตั้งชุมนุมหรือกลุ่มสนใจส่วนใหญ่ไม่ได้จัดตั้งการผลิตสื่อการสอนส่วนใหญ่ผลิตขึ้นใช้เอง โดยใช้งบประมาณของทางราชการ

2. ด้านการจัดการเรียนการสอนพบว่า ครูกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพส่วนใหญ่เตรียมการสอนก่อนทำการสอน ส่วนวิธีการสอนต่างๆ พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงทั้ง 3 งาน โดยการสอนงานบ้านส่วนใหญ่เน้นทักษะและกระบวนการในการปฏิบัติงาน การวัดผลและการประเมินผลส่วนใหญ่ใช้วิธีตรวจงานนักเรียนโดยการใช้แบบจัดอันดับคุณภาพ ด้านปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนในห้องเรียนพบว่า ครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กทุกๆ ด้าน

จงรักษ์ รัตนวิฑูรย์(2533) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงแผนการสอนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า การเตรียมดำเนินงานประสบปัญหาขาดเอกสาร แหล่งวิชาสำหรับศึกษาค้นคว้า ไม่มีข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ และไม่ทราบขอบเขตที่ท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการปรับหลักสูตรได้ การดำเนินงานประสบปัญหาคือ คณะทำงานมีภารกิจอื่นมากไม่สามารถจัดได้เต็มที่ ระยะเวลาในการจัดทำไม่เพียงพอ ขาดวิทยากรและขาดเอกสารหรือแหล่งวิชาการสำหรับการศึกษาค้นคว้า ด้าน

การนิเทศ ติดตามและประเมินผล ขาดการวางแผนการดำเนินงานประเมินผล ผู้นิเทศจาก ภายนอกมีจำนวนน้อย ผู้นิเทศไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามปฏิทินงาน และการสรุปรายงานผล ยังไม่มีรูปแบบ และข้อมูลที่ชัดเจน

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

อาร์เมนตา (Armenta.1984:391 A, อ้างถึงอากรณีย์ เจียมไชยศรี 2537:61) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิผลองค์กร โดยใช้กรอบแนวคิดว่าองค์กรมีลักษณะ เป็น “Resource Dependence “ ดังนั้นผู้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิผลองค์กรจึงควร เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมและจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อความอยู่รอดขององค์กร กระบวนการ ในการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ

- 1) ให้คณะกรรมการของรัฐและวิทยาลัยเป็นผู้กำหนดเกณฑ์ประเมินประสิทธิผล องค์กร
- 2) ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลยุทธ์ของวิทยาลัยเป็นผู้ประเมินประสิทธิผล องค์กรตามเกณฑ์ที่กำหนด
- 3) ผู้วิจัยให้นำหน้าผลการประเมินของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามระดับของความสำคัญ
- 4) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยของอาร์เมนตา เป็นตัวอย่างหนึ่งของการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าการสร้างสังกัด (Conceptualizations) เกี่ยวกับองค์กรมีอิทธิพลต่อกระบวนการเลือกเกณฑ์การประเมิน ประสิทธิภาพโดยผู้วิจัย ไม่ได้เป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดเกณฑ์ด้วยตนเอง

ทิกแลนด์ (Teigland. 1993) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “A Study of the Beliefs for Total Quality Management Comparing Superintendents, Board Members and Classroom Teachers in Iowa Schools. “ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความเชื่อของประชากรทั้ง 3 กลุ่มเกี่ยวกับ ความเชื่อในเรื่อง TQM พบว่า มีข้อความที่เป็นความเชื่อที่ได้จากการประเมินและเปรียบเทียบ ความเชื่อของนักการศึกษาเกี่ยวกับหลักการบริหาร 14 ข้อ ของเดมมิ่ง ที่นำไปประยุกต์ใช้ในทาง การศึกษาได้ หลักบริหารของเดมมิ่งที่พบว่านำไปใช้ในทางการศึกษา ได้แก่

1. การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
2. การใช้การกำหนดเป้าหมายและคำขวัญ
3. การใช้การทดสอบและระดับผลการเรียน
4. การใช้การประเมินทางสถิติ
5. การประเมินบุคลากรโดยใช้ระบบคุณธรรม

ลิตซ์ (Laetz, 1993) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Total Quality Management Implementation The Effect of Forces for Change on Organization Development Change Tactics”

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำกระบวนการคุณภาพไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กร (OD) โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้โครงการคุณภาพใน 5 มิติ คือ

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค
- 2) พลังที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
- 3) กิจกรรม TQM
- 4) การทำนายนการเปลี่ยนแปลง
- 5) การประเมินความสำเร็จและกลยุทธ์การนำ TQM ไปใช้

ผลการวิจัยว่า การนำโครงการ TQM ไปใช้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ ซึ่งจะเป็นสิ่งจูงใจให้บริษัทต่างๆ พัฒนาองค์กรโดยการใช้ความรู้เกี่ยวกับคุณภาพ

แอทโจเนน (Atjonen 1994;329 – A) ได้วิจัยเรื่อง หลักสูตรท้องถิ่นเครื่องมือบริหารและพัฒนาครูในระบบโรงเรียน ; ประสบการณ์และความคิดเห็นของครู โรงเรียนประถมศึกษา มีการศึกษายาทบาทของหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนที่กำลังพัฒนา โดยออกแบบพัฒนาและสนับสนุนหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า โรงเรียนรับภาระเรื่องหลักสูตรมากเกินไป โรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรซ้ำ ผลกระทบที่สำคัญคือ ครูผู้เชี่ยวชาญการสอนไม่สามารถออกแบบหลักสูตรได้ ผู้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมีหลักการสอนสอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ ผู้มีส่วนร่วมออกแบบใช้แรง จูงใจในการสนับสนุนและกำหนดงาน ปัญหาหลักที่พบ คือ การขาดแหล่งออกแบบหลักสูตร

เบิร์กและเคสเตอร์กรีน (Berg and Qestergreen, 1997 : 20 – 22) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษารายกรณีในสถาบันเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างไกลที่เมืองสตอกโฮล์ม ซึ่งผู้ปฏิบัติงานภาคสนามมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาการประเมินตนเองของสถาบัน ศึกษาวิธีการเรียกว่าการประเมินกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า การประเมินกิจกรรมเป็นการพิจารณาอย่างพินิจพิเคราะห์ซึ่งเป็นลักษณะของการประเมินภายในสถาบัน เป็นวิธีการที่ให้สารสนเทศที่เป็นพื้นฐานได้ดีสำหรับการตัดสินใจที่ทำภายในสถาบันเหล่านั้น การประเมินกิจกรรมไม่ควรจะถูกสั่งให้ทำจาก เบื้องบน และกระบวนการของการประเมินกิจกรรมต้องเริ่มจากการวางแผนอย่างดี

วอเนอร์ (Womer 1997;56-A) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการตอบสนองที่หลากหลายของโรงเรียนในท้องถิ่นที่ได้รับอำนาจให้ปฏิรูปโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มผลการบรรลุความสำเร็จของนักเรียน พบว่า ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา หลายรัฐพยายามปฏิรูปโรงเรียนด้วยการจัดให้มีหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นระบบ และมีขั้นตอนการประเมิน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ของรัฐ

เบิร์ก (Burke 1997;784 – A) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาแนวโน้มกระบวนการพัฒนาหลักสูตรคณิตศาสตร์ในเกรด 12 ตามการรับรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนของรัฐนิวเจอร์ซีย์ พบว่า ท้องถิ่นต้องการมีการแก้ไขหลักสูตรจากแหล่งภายใน และต้องการพัฒนาหลักสูตร 59%ให้ท้องถิ่น

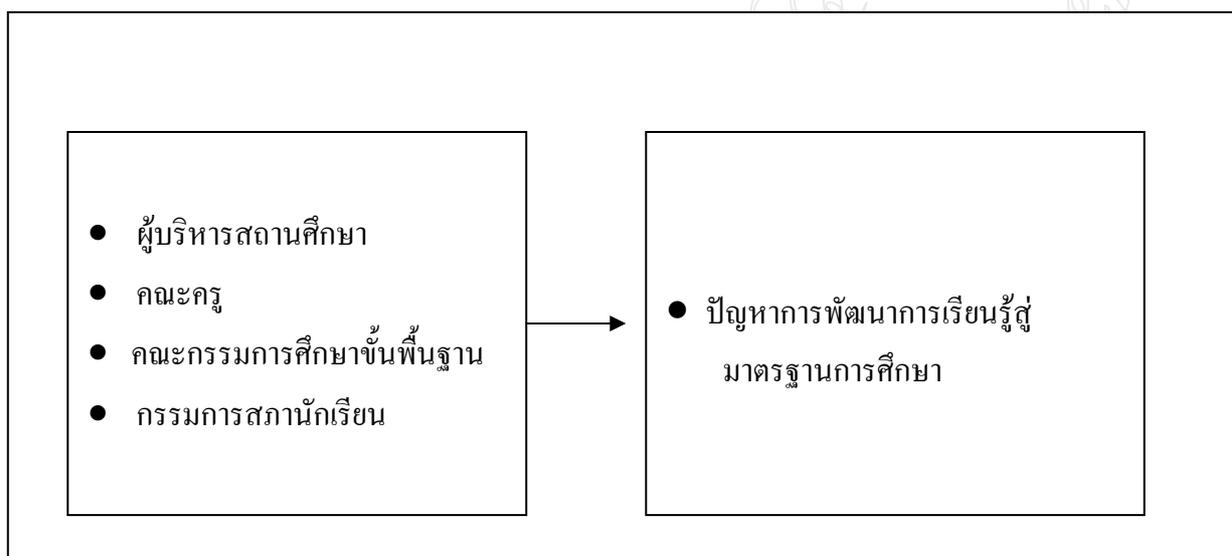
ประเมินความต้องการก่อนปรับปรุง 83 % จัดเตรียมเชิงปฏิบัติการหรือนำหลักสูตรนำร่องก่อนนำไปใช้ 40 % และพัฒนาปรัชญาการศึกษาก่อนการแก้ไขมีบ้างเป็นส่วนน้อย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากการค้นคว้าเอกสารและตำรา สรุปได้ว่า ปัญหาการพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานการศึกษาของ โรงเรียนวัดเทพรัตนวาราม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชยันนาท ไม่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา อันเกิดจากการขาดการวางแผนการจัดทำหลักสูตร การนำข้อมูลด้านผู้เรียนไปใช้ขาดการสำรวจจัดทำสื่อนวัตกรรม ไม่มีแผนการวัดประเมินผล และที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ ขาดการวิเคราะห์ผลการประเมินการเรียนเป็นรายบุคคล ถ้าหากปรับปรุงแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ ก็จะสามารพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานการศึกษา ของโรงเรียนได้ในโอกาสต่อไป

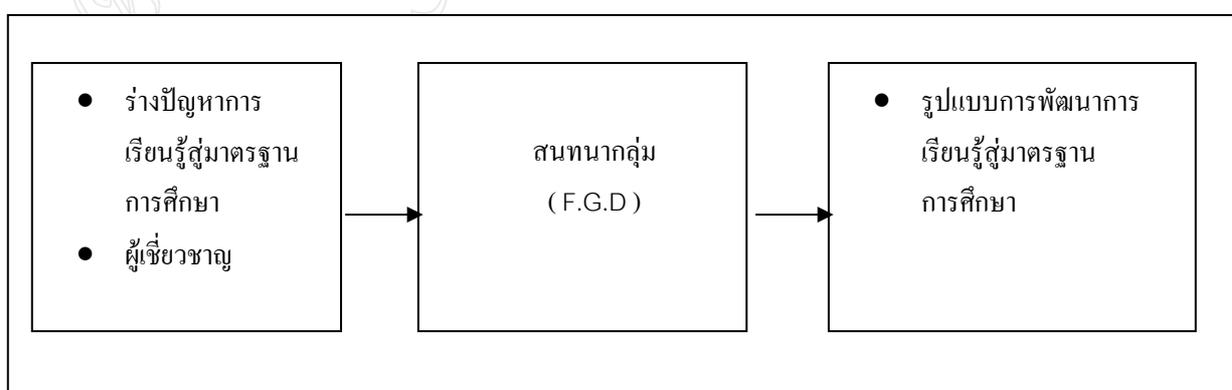
กรอบความคิดในการวิจัย

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถนำเสนอกรอบความคิดในการวิจัย การพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานการศึกษา ของโรงเรียนวัดเทพรัตนวาราม สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาชัยนาท ดังนี้

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหา การพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานการศึกษา ของโรงเรียนวัดเทพรัตนวาราม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท

ช่วงที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานการศึกษา ของโรงเรียนวัดเทพรัตนวาราม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท

ภาพที่ 2.6 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย